

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Національна академія внутрішніх справ

**РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНОГО
ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ
ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ**

Методичні рекомендації

Київ – 2018

УДК 343.98 : 343.77
Ш 967

Авторський колектив:

Шурашкевич В. М., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ;

Грига М. А., кандидат юридичних наук, науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

Рецензенти:

Чернявський С. С., доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, проректор Національної академії внутрішніх справ;

Цуцкірідзе М. С., кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, заступник начальника Головного слідчого управління Національної поліції України

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ від 16 травня 2018 року (протокол № 9)

Шурашкевич В. М., Грига М. А.

Ш 967 Розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики [Текст] : метод. рек. / В. М. Шурашкевич, М. А. Грига. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 57 с.

У методичних рекомендаціях висвітлено питання криміналістичної характеристики умисного пошкодження об'єктів електроенергетики, охарактеризовано найбільш поширені способи вчинення цього злочину та типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування, розкрито особливості проведення слідчих (розшукових) дій, а також форми використання спеціальних знань у таких провадженнях.

Для слідчих, співробітників оперативних підрозділів, працівників прокуратури, суду, а також науковців, викладачів і курсантів.

УДК 343.98 : 343.77

© Національна академія внутрішніх справ, 2018

© Шурашкевич В. М., Грига М. А., 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. Криміналістична характеристика умисного пошкодження об'єктів електроенергетики.....	5
1.1. Предмет злочинного посягання та особа злочинця.....	5
1.2. Обстановка та способи вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики.....	8
2. Початковий етап розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики.....	11
2.1. Обставини, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування.....	11
2.2. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування та алгоритми дій слідчого.....	15
2.3. Використання спеціальних знань під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики.....	20
3. Організація і тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій.....	28
3.1. Огляд місця події.....	28
3.2. Допит.....	33
3.3. Слідчий експеримент.....	39
3.4. Обшук.....	42
Список використаних і рекомендованих джерел.....	47
Додатки.....	49

ВСТУП

Належне функціонування систем життєзабезпечення населення прямо залежить від безперебійної та злагодженої роботи об'єктів енергетичної системи нашої держави. У цьому контексті наслідки умисного пошкодження об'єктів електроенергетики, крім значних матеріальних збитків, можуть створювати серйозну загрозу безпечній життєдіяльності громадян та роботі великої кількості підприємств та організацій.

Приклад. У ніч на 21 листопада 2015 р. у полі між смт. Чаплинка та с. Нове Херсонської області сталися два вибухи електроопор повітряних ліній 330 кВ «Каховка-Джанкой» (додаток А). Відомості про цю подію внесені до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Відкрито кримінальне провадження за ч. 2 ст. 194-1 КК України. Під час інциденту поблизу електроопор два працівники поліції отримали тілесні ушкодження. У Міненерго України заявили, що в результаті даних пошкоджень ліній та підстанцій енергосистема вимушено зупинила постачання електрики у двох районах Херсонської області, АР Крим, також виникла небезпека для постачання 40 % споживачів Херсонської та Миколаївської областей¹.

За результатами аналізу статистичних даних та практики розслідування даних пошкоджень, кількість зареєстрованих злочинів за ст. 194-1 КК України залишається на відносно стабільному рівні (2013 р. – 434, 2014 р. – 372, 2015 р. – 243; 2016 р. – 242; 2017 р. – 216), а тенденція до її зменшення пояснюється здебільшого перекваліфікацією означених діянь на інші аналогічні склади. Це викликано тим, що розслідування таких злочинів на практиці часто викликає у слідчих серйозні ускладнення, що полягають, передусім, у необхідності застосування спеціальних знань у галузі електроенергетики та налагодження ефективної взаємодії з представниками енергообслуговуючих компаній. Крім того, особливості локалізації об'єктів електроенергетики (у переважній більшості поза межами населених пунктів) зумовлюють виявлення їх пошкоджень представниками відповідних енергопідприємств не одразу, а за деякий (іноді досить тривалий) час. Це часто призводить до втрати важливої криміналістично значущої інформації та суттєвого спотворення слідової картини злочину. Знищення слідів умисного пошкодження об'єктів електроенергетики відбувається також під впливом атмосферних явищ, адже зазначені об'єкти зазвичай локалізуються на відкритому просторі. Інформаційний дефіцит розслідування на початковому етапі розслідування означених злочинів пов'язаний також з тим, що зазвичай вони вчиняються за повної відсутності свідків.

Зважаючи на зазначене, метою цих методичних рекомендацій є надання методичної та практичної допомоги органам досудового розслідування під час проведення початкового та подальшого етапів розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики.

---

¹ Інформаційне агентство ЮНІАН. «Підриг ЛЕП до Криму: поліція відкрила чотири кримінальні провадження». URL: <https://www.unian.ua/society/1190596-pidriv-lep-do-krimu-politsiya-vidkrila-chotiri-kriminalnih-spravi.html>.

1. Криміналістична характеристика умисного пошкодження об'єктів електроенергетики

Криміналістична характеристика умисного пошкодження об'єктів електроенергетики – це система відомостей про криміналістично значущі ознаки даної категорії порушень та закономірні зв'язки між ними, які сприяють вирішенню завдань з розслідування цього виду злочинів: предмет злочинного посягання, особа злочинця, обстановка та спосіб вчинення злочинну, що зумовлює певний механізм слідоутворення.

1.1. Предмет злочинного посягання та особа злочинця

Основною підставою відмежування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики від суміжних складів злочинів є, насамперед, *предмет* вчинення злочину.

Визначення терміну «об'єкт електроенергетики» змінилося у зв'язку із втратою чинності Закону України «Про електроенергетику»¹ та набуттям чинності Закону України «Про ринок електричної енергії»². Старий закон визначав об'єкт електроенергетики як електричну станцію (крім ядерної частини атомної електричної станції), електричну підстанцію, електричну мережу, підключені до об'єднаної енергетичної системи України, а також котельню, підключену до магістральної теплової мережі. Нова редакція закону суттєво скоротила визначення: «об'єкт електроенергетики – електрична станція (крім ядерної частини атомної електричної станції), електрична підстанція, електрична мережа», водночас скасувавши необхідність підключення визначених об'єктів до об'єднаної енергетичної системи України, а також вивівши за межі даного визначення теплові мережі.

Відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії» електростанція – електроустановка або група електроустановок, призначених для виробництва електричної енергії або комбінованого виробництва електричної та теплової енергії. Електроустановка – комплекс взаємопов'язаних устаткування і споруд, що призначаються для виробництва або перетворення, передачі, розподілу чи споживання електричної енергії.

Аналіз досліджуваної категорії злочинів дозволяє стверджувати, що найчастіше предметом злочинного посягання стають опори повітряної лінії електропередачі (опора ЛЕП) (додатки Б, В). Це споруда, призначена для утримання дротів при наявності блискавкозахисних тросів повітряних ліній електропередач і оптоволоконних ліній зв'язку на заданій відстані від поверхні землі і одна від одної. Саме металеві елементи опори ЛЕП (кутники, хомути, степ-болти), а також магістральні кабелі та електричні дроти є

---

¹ Про електроенергетику: Закон України від 16 жовтня 1997 року № 575/97-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/575/97-%D0%B2%D1%80>.

² Про ринок електричної енергії: Закон України від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2019-19/page>.

найпоширенішими об'єктами, які викрадаються під час вчинення злочинів, передбачених ст. 194-1 КК України.

Об'єктами досліджуваних злочинів стають також трансформаторні підстанції – електричні підстанції, призначені для трансформування електричної енергії в мережі змінного струму та для розподілу електроенергії. До складу трансформаторної підстанції входять силові трансформатори, розподільні пристрої, пристрої автоматичного управління і захисту, а також допоміжні приміщення.

Залежно від можливості вільного доступу до обладнання, трансформаторні підстанції розділяють на підстанції закритого і відкритого типу. Очевидно, що предметом умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики частіше стають відкриті трансформаторні підстанції, з яких викрадають трансформатори, запобіжники та зливають трансформаторне мастило.

Криміналістична картина структури *особистості злочинця* включає:

соціально-демографічні ознаки: соціальне походження (сімейний стан, посада, національна й професійна належність, рівень матеріального статку);
рівень розумового розвитку (освітньо-культурний рівень, знання, навички, вміння);

моральні якості, ціннісні орієнтири й прагнення особистості, її соціальні позиції та зв'язки, інтереси, потреби, схильності, звички;

психічні процеси, властивості та стани особистості;

біофізіологічні ознаки, як стать, вік, стан здоров'я, особливості фізичної конституції тощо¹.

Вік злочинця значною мірою визначає хід його мислення, особливості поведінки та спрямованість протиправних дій. За віком особи, які вчинили даний злочин (98 % є особами чоловічої статі) розподіляються наступним чином: від 14 до 16 років – 3 %; від 16 до 18 років – 4 %; від 18 до 24 років – 11 %; від 24 до 30 років – 33 %; після 30 років – 49 %. Більшість (52 %) із зазначених осіб раніше мали судимість. При цьому, 43 % з раніше засуджених притягались до кримінальної відповідальності за майнові злочини. Частка злочинців, які на момент вчинення злочину перебували у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння становить 45 %. Частка одружених осіб, які вчиняли даний злочин складає 54 %.

Серед злочинців мешканці міста складають 42 %, а мешканці сільської місцевості 58%. Загальноосвітній рівень характеризується таким чином: 33 % – злочинців мали базову загальну середню освіту, 54 % – повну загальну середню освіту, 7 % – базову вищу освіту (молодший спеціаліст), 6 % – повну вищу освіту (спеціаліст). На момент вчинення злочину 87 % засуджених не були працевлаштовані.

Переважає більшість злочинців (66%), які вчинили досліджувані злочини, характеризуються оточенням позитивно, 24 % – виключно негативно, а у

¹ Мельничок В. М. Криміналістична характеристика соціально-психологічних ознак особистості злочинця. *Юридична Україна*. 2008. № 11. С. 97–102.

характеристиках інших осіб (10 %) наявні суперечливі відомості, що надійшли з різних джерел.

Переважає більшість (86 %) аналізованих злочинів вчиняється з корисливих мотивів і лише відносно незначна кількість злочинців, що їх вчиняють (14 %), керуються іншими мотивами (для задоволення власних потреб, хуліганські мотиви тощо).

Приклад. 21.03.2014 року ОСОБА_3, перебуваючи на власній земельній ділянці поблизу господарства за місцем проживання, маючи умисел на пошкодження чужого майна, з мотивів незгоди з розміщенням електроопор на земельній ділянці, оскільки на його думку, останні заважають обробляти землю, за допомогою пилки по металу обрізав дрот електромережі, що розміщений на вищевказаних електроопорах. Внаслідок таких дій ОСОБА_3 у період з 14 год. 58 хв. до 21 год. 27 хв. без електропостачання було залишено 22 господарства вищевказаного населеного пункту, чим порушено нормальну роботу Гощанського РЕМ ПАТ «Рівнеенерго» України¹.

Злочини, передбачені ст. 194-1 КК України, часто вчиняються за попередньою змовою групою осіб (68 %), що передбачено ч. 2 зазначеної статті як кваліфікуюча ознака. Такий злочин визначається вчиненням за попередньою змовою групою осіб у разі його вчинення декількома (двома і більше) суб'єктами цього злочину, які заздалегідь домовилися про спільне вчинення пошкодження або руйнування об'єктів електроенергетики. Учасники вчинення злочину групою осіб діють узгоджено, зі спільним умислом, і кожен із них безпосередньо виконує діяння, що повністю чи частково утворює об'єктивну сторону складу злочину. При цьому можливий розподіл функцій, за якого кожен співучасник виконує певну роль у вчиненні злочину².

Відомості про такого роду групи дозволяють простежити причинний зв'язок між особами злочинців і способами їхніх дій при вчиненні злочину, між суб'єктами злочину і предметом злочинного посягання³. Так, під час вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики, ще на стадії підготовки до злочину учасники групи намагаються віднайти особу, яка володіє певними знаннями, вміннями та досвідом роботи із зазначеними об'єктами. Такими особами, зокрема, можуть бути колишні або діючі співробітники енергообслуговуючих підприємств та організацій (електромонтер, електротехнік, інженер-електрик тощо). Участь такої особи з одного боку забезпечує злочинів від помилкових (а іноді і смертельно небезпечних) дій, але з іншого – впливає на особливості способу вчинення злочину та формування відповідної слідової картини, що в подальшому може допомогти слідчому звзвити коло підозрюваних осіб.

---

¹ Рішення Гощанського районного суду Рівненської області у справі № 557/598/14-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39609703>.

² Про судову практику у справах про злочини проти власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 10 від 6 лист. 2009 р.

³ Капустіна М. В. Методика розслідування крадіжок, вчинених на залізничному транспорті: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Харків, 2007. 215 с.

1.2. Обстановка та способи вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики

Для криміналістичної характеристики умисного пошкодження об'єктів електроенергетики найбільш важливого значення набувають такі складові обставини вчинення даного злочину, як відомості про час, місце вчинення злочину, місце приховування викрадених елементів (складових) зазначених об'єктів.

Встановлення точного *часу* вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики у переважній більшості випадків є надзвичайно ускладненим. Це пов'язано з тим, що такі об'єкти здебільшого знаходяться поза межами населених пунктів і їх пошкодження виявляються не одразу, а через певний (іноді досить тривалий) час представниками обслуговуючих підприємств.

За порою року найбільша кількість означених злочинів вчиняється навесні (33 %), приблизно однакова їх кількість вчиняється взимку та восени (26 % та 24 % відповідно), і найменша їх кількість припадає на літній період (19 %). Уявляється, що такий розподіл пов'язаний зі збільшенням влітку тривалості світлового дня, а переважна більшість умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики вчиняються саме в темний час доби. Так, 65 % таких злочинів відбуваються у пізній вечірній та нічний час (з 19 год.), 17 % – у денний час (з 12 до 18 год.) та лише 6 % означених злочинів припадають на ранок (до 12 год.).

Поняття «*місце вчинення злочину*» традиційно використовується в криміналістичній літературі в значенні місця події, що розуміють як ділянку місцевості (території, акваторії) або приміщення, будівлі в межах якої було вчинено злочин чи знайдено його матеріальні наслідки¹.

У переважній більшості (54 %) умисні пошкодження об'єктів електроенергетики вчиняються поза межами населених пунктів (вздовж трас, поблизу залізничних станцій, у лісосмугах, на територіях колишніх підприємств); значна їх частина (40 %) відбувається у селах та прилеглих до них територіях (ферми, зернотоки); на міста припадає лише 6 % означених злочинів.

Аналіз судових вироків по ст. 194-1 КК України дозволив виявити особливість локалізації даних злочинів з точки зору географії їх розповсюдження. Зокрема, 54 % з опрацьованих вироків припадають на осіб, що вчинили такий злочин у Східних регіонах нашої країни, з них: у Запорізькій області – 46 %, у Дніпропетровській області – 23 %. Очевидно, дані щодо Донецької та Луганської областей не можуть бути оцінені об'єктивно. Даний факт може пояснюватись концентрацією на території цих областей розгалуженої системи об'єктів електроенергетики.

---

¹ Герасимов И. Ф. Криминалистическая классификация и особенности расследования преступлений в зависимости от места совершения преступных действий. *Особенности расследования отдельных видов и групп преступлений*. Свердловск, 1980. С. 4–6.

Злочинці ще на етапі підготовки до вчинення злочину намагаються визначитись зі шляхами збуту викраденого майна: приватні особи (46 %), пункти прийому металобрухту (38 %), власні потреби (6 %) та ін. Водночас, до моменту безпосередньої реалізації викраденого проходить певний час, протягом якого це майно (а також знаряддя та засоби чинення злочину) зберігається у різних місцях, найбільш поширеними з яких є територія поблизу місця скоєння злочину (у лісосмугах, на узбіччях доріг, закинутих будівлях тощо); за місцем проживання злочинця; у транспортному засобі, який використовувався під час вчинення злочину.

Спосіб вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики є повноструктурним, тобто утворюється із взаємопов'язаних елементів, актів поведінки, спрямованих на підготовку, вчинення і приховування злочину.

Аналіз слідчо-судової практики дозволяє виділити наступні дії осіб, спрямовані на підготовку до вчинення злочину:

підбір співучасників, що володіють певними професійними навичками, відомостями про роботу об'єктів електроенергетики, мають злочинний досвід, добре налагоджені канали збуту викраденого, транспортний засіб;

вибір об'єкта електроенергетики, у відношенні якого передбачається вчинення злочину, зокрема, збір інформації про його функціональні характеристики, умови охорони, а також обстановку, в якій має бути вчинений злочин;

підшукування засобів і знарядь вчинення злочину, транспортних засобів для пересування і перевезення викраденого;

пошук каналів збуту викраденого і місць його збереження (за місцем проживання і роботи; на місцевості, що прилягає до об'єкта), створення схованок для винесення (вивезення) викраденого.

Найбільш поширеними способами вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики є наступні.

1. Пошкодження електроопор шляхом демонтажу металевих кутників, степ-болтів, хомутів вантових тросів, розтяжок, заземлення (59 %).
2. Зрізання ліній електропередач (22 %).
3. Пошкодження трансформаторних підстанцій шляхом злиття трансформаторного мастила (12 %).
4. Викрадення обладнання з об'єктів електроенергетики (7 %).

Приклад. 06.04.2012 р. о 22 год. 30 хв., поблизу автодороги Київ-Чоп, напроти автобусної зупинки Надітичі, Миколаївського району Львівської обл., ОСОБА_1 шляхом зламу навісного замка входних дверей на обслуговуючому підсилювальному пункті (НПП)-1/2 кабельної лінії зв'язку інвентарний №530347, яка належить ДП «Національна енергетична компанія «Укренерго», зайшов у приміщення, відкрив цистерну, звідки витягнув та пошкодив вмонтовану апаратуру зв'язку, а саме: два блоки четвірок, чотири лінійні підсилювачі типу RA, два фантомні підсилювачі типу RA RF, кріпильно-монтажне та роз'ємно-кабельне обладнання. Своїми діями ОСОБА_1 припинив роботу кабельних каналів зв'язку «КМ-1-1» і «КМ 1-2», що призвело до унеможливлення оперативного керування роботою енергетичного

устаткування Стрийським МЕМ. Відтак, ОСОБА_1 умисно вчинив пошкодження об'єкта енергетики, що призвело до порушення його нормальної роботи¹.

Дії, спрямовані на приховування злочину, можуть полягати у наступному:

1) здавання викрадених складових частин об'єкта електроенергетики до пунктів збирання чорного та кольорових металів; 2) швидкий продаж частин об'єкта електроенергетики приватним особам; 3) поширення неправдивої інформації про тимчасову неможливість експлуатації або вилучення об'єкта електроенергетики (його конструктивних елементів чи частин) у зв'язку з його поточним чи капітальним ремонтом або заміною; 4) цілеспрямоване викривлення об'єктивних обставин з метою поширення хибної думки про знищення або пошкодження об'єктів електроенергетики внаслідок незворотної сили (стихії, опадів, перенапруги); 5) видавання себе за представника обслуговуючої організації, якій надано право вчиняти дії щодо планового ремонту або заміни об'єкта електроенергетики.

Вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики зумовлює виникнення на місці події слідової картини, детермінованої способом реалізації злочинних дій:

1) матеріально фіксовані відображення:

сліди знарядь (інструментів): сліди натискання (удару), сліди розпилу (розрізу, розрубу), сліди свердління, термічні сліди (в наслідок застосування газозварювального обладнання);

сліди рук, взуття, транспортних засобів;

2) предмети і речі, залишені злочинцями на місці події:

знаряддя вчинення злочину – механічного типу: ножівка по металу та полотна до неї, кусачки, ніж, дріль, болгарка, молоток, сокира, домкрат, кліщі – гострозубці, ножиці, розвідний ключ, круглогубці, викрутка, лопата, металевий фланець, мотопомпа, шланги (для злиття мастила). Для термічних розрізів злочинці використовують газо-зварювальний пальник, різак, електрозварку, автоген, керосиноріз, паяльно-зварювальні олівці. Для підйому на електроопору можуть застосовуватись електромонтажні кігті, спеціальний пасок та рукавиці (додаток Г);

залишки пошкоджених елементів об'єктів електроенергетики, пакувальні та ув'язочні засоби, їхні фрагменти – пакувальна стрічка, плівка, дріт, мішки, пакети, каністри тощо;

особисті речі, випадково залишені на місці події – недопалки, запальнички, сірники, жувальні гумки (на яких можуть бути виявлені сліди прикусу), елементи одягу, гребінці, носові хустинки, чеки тощо.

3) мікрооб'єкти:

мікрочастинки (стружка, ошурки) пошкоджених елементів об'єкта електроенергетики (які можуть бути виявлені у транспортному засобі, на знарядді злочину, одязі або взутті злочинця);

---

¹Рішення Миколаївського районного суду Львівської області у справі № 1313/1508/2012. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/24538113>.

сліди-відшарування зі знаряддя, які залишаються на місці вчинення злочину;

запахові сліди та сліди біологічного походження: слини, сечі, волосся, крові¹.

2. Початковий етап розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики

2.1. Обставини, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування

Кримінальний процесуальний кодекс України (ч. 1. ст. 91) визначає загальні для всіх злочинів обставини, що підлягають доказуванню. Водночас конкретний вид кримінального правопорушення завжди зумовлює певну специфіку процесу збирання, перевірки та оцінки доказів з метою встановлення важливих для кримінального провадження обставин.

Подія злочину, яка підлягає доказуванню відповідно до вищезазначеної норми КПК України, включає не лише сам факт вчинення діяння, віднесеного законом до кримінально протиправних, але й об'єктивні ознаки вчинення такого діяння, які дозволяють розглядати та оцінювати його, по-перше, як об'єктивну реальність; по-друге, як сукупність певних взаємопов'язаних і взаємно обумовлених дій, а по-третє, як конкретний злочин з усіма його ознаками, відповідальність за який встановлено ст. 194-1 КК України².

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 194–1 КК, характеризується наступними обов'язковими ознаками:

1) суспільно небезпечні діяння, які полягають у пошкодженні або руйнуванні об'єктів електроенергетики;

2) наслідки у вигляді порушення або загрози порушення нормальної роботи таких об'єктів або спричинення небезпеки для життя людей;

3) причинний зв'язок між вказаними діями та наслідками.

Під *пошкодженням* об'єктів електроенергетики розуміють погіршення їх якості, істотне обмеження можливості їхньої експлуатації за призначенням, доведення їх на певний час до непридатності, зменшення ефективності функціонування або припинення їх функціонування (при цьому обов'язкового виведення таких об'єктів з ладу не передбачається). Пошкоджене майно може бути відновлене і знову набути тимчасово, або частково втрачених. корисних якостей для використання його за функціональним призначенням лише після необхідних фінансових, трудових та інших витрат.

---

¹ Шурашкевич В. М. Слідова картина, що утворюється на місці вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи: Матеріали міжвідомчої науково-практичної конференції* (Київ, 24 лист. 2017 р.). Київ, 2017. Ч. 2. С. 250–253.

² Слободянюк Б. К. Розслідування умисного знищення або пошкодження чужого майна : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Ірпінь, 2016. С. 91.

Необхідно відмітити, що об'єктивна сторона даного злочину охоплює дії, які виявляються як у пошкодженні, так і *руйнуванні* об'єктів електроенергетики. Останнє, зокрема передбачає їх повне виведення з ладу, розвалювання, розтрощення, розорення, доведення їх до цілковитої непридатності щодо цільового використання, припинення їх фізичного існування взагалі. Поняття «руйнування» у літературі нерідко ототожнюється з поняттям «знищення».

Вищезазначені дії повинні знаходитись у *причинному зв'язку* з порушенням нормальної роботи об'єктів електроенергетики, під яким слід розуміти спотворення, зміну режиму їх функціонування, через що припиняється виробництво, передача і розподіл такими об'єктами електроенергії, погіршуються якісні та кількісні її характеристики (наприклад, зменшуються обсяги постачання, погіршується рівень безпеки їх експлуатації, підвищується температура охолоджувальної рідини, блокуються процеси функціонування автоматичних пристроїв тощо).

Крім порушення нормальної роботи об'єктів електроенергетики, наслідком дій злочинців може стати створення *загрози порушення нормальної роботи таких об'єктів* – це такий стан, за якого фактичного порушення встановленого режиму функціонування (нормальної роботи) об'єктів електроенергетики не було, однак виникла реальна небезпека такого порушення, що могло б статися при іншому розвитку подій.

Спричинення небезпеки для життя людей, як наслідок вчинення злочину, передбаченого ст. 194-1 КК України, являє собою виникнення такої ситуації внаслідок пошкодження або руйнування об'єктів електроенергетики, коли життя людей загрожує реальна небезпека, яка може виходити як від експлуатації самих об'єктів, так і від припинення (зменшення) постачання електроенергії відповідним споживачам¹.

Процесуальна форма здійснення кримінального переслідування у досліджуваній категорії кримінальних правопорушень залежить також від наявності чи відсутності кваліфікуючих чи особливо кваліфікуючих ознак, передбачених ч. 2 та ч. 3 ст. 194-1 КК України. Встановлення зазначених обставин є необхідною умовою правильної кваліфікації дій підозрюваних осіб.

Ч. 2 ст. 194–1 КК України закріплює наступні *кваліфікуючі ознаки* вчинення даного злочину: вчинення його повторно; за попередньою змовою групою осіб або загальнонебезпечним способом.

Злочин вважається вчиненим повторно, якщо особа раніше вчиняла злочин, передбачений ст. 194–1 КК незалежно від того, чи була вона судима за нього чи ні. Визначальним є те, щоб не минули строки давності притягнення до кримінальної відповідальності, а судимість була не знятою чи не погашеною.

Вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб передбачає його вчинення декількома (двома і більше) суб'єктами цього злочину, які заздалегідь домовилися про спільне вчинення пошкодження або руйнування

---

¹ Науково-пракритичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. К.: Юрінком Інтер, 2016. С. 442, 443.

об'єктів електроенергетики. Учасники вчинення злочину групою осіб діють узгоджено, зі спільним умислом, і кожен із них безпосередньо виконує діяння, що повністю чи частково утворює об'єктивну сторону складу злочину. При цьому можливий розподіл функцій, за якого кожен співучасник виконує певну роль у вчиненні злочину¹.

Під *загальнонебезпечним способом* пошкодження або руйнування об'єктів електроенергетики розуміється будь-який спосіб їх знищення або пошкодження (наприклад, підпал, вибух, затоплення, обвал, руйнування будівель і споруджень) у місцях, де перебувають люди, а відтак створюється реальна небезпека позбавлення життя, а також заподіяння шкоди їх здоров'ю, знищення чи пошкодження майна фізичних чи юридичних осіб.

Закон чітко не встановлює вичерпного переліку загальнонебезпечних способів пошкодження або руйнування об'єктів електроенергетики. Даний факт визначається з урахуванням наявності створення небезпеки для життя чи здоров'я громадян, властивостей майна, якому заподіюється шкода, засобів знищення чи пошкодження, місця вчинення діяння.

Особливо кваліфікуючими ознаками злочину, що досліджується, є виникнення в результаті його вчинення загибелі людей або інших тяжких наслідків (ч. 3 ст. 194–1 КК України).

Судова практика свідчить, що поняття *«людські жертви»* передбачає загибель однієї або кількох осіб². Відтак, про загибель людей може йтися при загибелі у тому числі й однієї людини. Так, у п. 21 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва» від 12 червня 2009 р. № 7, зазначається, що під «загибеллю людей» слід розуміти випадки смерті однієї або кількох осіб³.

Під *іншими тяжкими наслідками* при пошкодженні або руйнуванні об'єктів електроенергетики слід розуміти, зокрема, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень одній або кільком особам, середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом та більше особам, залишення людей без світла або засобів до існування. Наприклад, припинення передачі електроенергії до водонапірної станції, виведення з ладу повністю або на тривалий час важливих споруд, техніки чи обладнання, тривале припинення або дезорганізацію роботи підприємства, установи, організації тощо (при цьому питання про те, що саме

¹ Про судову практику у справах про злочини проти власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 лист. 2009 р. № 10. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>.

² Про внесення змін і доповнень до постанови Пленуму Верховного Суду України від 2 липня 1976 р. № 4 «Про питання, що виникли в судовій практиці в справах про знищення та пошкодження державного і колективного майна шляхом підпалу або внаслідок порушення правил пожежної безпеки (зі змінами, внесеними постановами Пленуму від 22 груд. 1978 р. № 9, від 6 лип. 1979 р. № 6, від 4 черв. 1993 р. № 3 та від 3 груд. 1997 р. № 12: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 03.03.2000 р. № 3. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-00>.

³ Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 черв. 2009 р. № 7. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/va007700-09>.

становлять собою інші тяжкі наслідки, слід вирішувати у кожному конкретному випадку щодо конкретних обставин справи)¹.

Час, спосіб та інші обставини вчинення злочину також мають встановлюватися, навіть якщо це не впливає на кваліфікацію, адже все одно мають значення для повного дослідження обставин справи. Звичайно, йдеться лише про юридично значущі обставини, що характеризують злочин та особу, що його вчинила, і їх конкретний перелік буде визначатися умовами конкретного провадження у відповідних межах доказування².

Для встановлення причинного зв'язку між діями злочинців та настанням наслідків, передбачених ст. 194-1 КК України, важливе значення, крім показів свідків, мають документи, які надаються потерпілою стороною (енергопідприємством, на балансі якого знаходиться пошкоджений об'єкт електроенергетики). Такими документами можуть виступати довідки про належність пошкодженого об'єкта електроенергетики певному енергопостачальнику, довідки про виявлення пошкодженого устаткування, акти інвентаризації, акти розслідувань технологічних порушень та інші документи.

Варто зауважити, що у даній категорії проваджень встановленню причинного зв'язку має приділятися особлива увага, адже інколи негативні наслідки є не лише результатом дій зловмисників, а можуть викликатися також іншими причинами. Яскравим прикладом цього є наступний приклад з практики розслідування означених злочинів.

Приклад. Реалізуючи злочинний умисел, спрямований на пошкодження об'єкту електроенергетики шляхом викрадення металевих кутників з опори високовольтних ліній електропередач, ОСОБА_1, за допомогою пилки для розпилювання металевих виробів зрізав з правої ніжки електроопори 3 кутника, що в свою чергу могло призвести падіння конструкції.

Представник цивільного позивача ОСОБА_2 в судовому засіданні підтримала позовні вимоги у повному обсязі, просила їх задовольнити, оскільки вважає, що дії обвинуваченого, які були направлені на демонтаж металевих кутників призвели до ослаблення електричної опори, що стало наслідком її падіння.

Водночас, актом №1/4 розслідування технологічного порушення встановлено, що деформації та падінню опори, крім демонтажу та розкрадання металевих кутників, також сприяли погодні умови – дощ, грозова активність та шквальний вітер. При шквальному вітрі збільшилося навантаження на опору, що призвело до деформації конструкції з наступним креном та падінням зазначеної опори на землю³.

---

¹ Розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики (ст. 194-1 КК України): метод. рек. О. Ф.Вакуленко, С. С.Чернявський, О. М. Брисковська, А. А.Вознюк та ін. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 12.

² Крикунов О.В. Предмет доказування у кримінальному процесі крізь призму судового та доктринального тлумачення. Держава і право. 2010. Вип. 50. С. 524.

³ Рішення Токмаківського районного суду Дніпропетровської області у провадженні № 195/42/13-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/31547834>.

Опитування працівників слідчих підрозділів дозволило виявити ще одну складність, яка виникає під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. Зокрема, 68 % опитуваних вказали на те, що важкими для опрацювання є різноманітні документи, які надаються потерпілою юридичною особою (енергопідприємством) та містять важливу інформацію про обставини злочину. Здійснивши опрацювання та аналіз таких документів, ми пропонуємо їх класифікацію за обставинами (інформацією), які необхідно та можливо встановити за такими документами під час здійснення розслідування.

Так, ми виділили наступні групи документів:

1. Документи, які засвідчують належність пошкодженого об'єкта електроенергетики певній юридичній особі (енергопостачальнику) (довідка про знаходження пошкодженого устаткування на балансі енергопідприємства).

2. Документи, які підтверджують задовільний стан об'єкта електроенергетики до його пошкодження (довідка про задовільний експлуатаційний стан об'єкта електроенергетики до його пошкодження).

3. Документи, які засвідчують виявлені пошкодження об'єктів електроенергетики та звернення про відповідні заходи реагування (акт інвентаризації, акт виявлення викрадення та пошкодження майна, заява з проханням застосувати відповідні заходи реагування).

4. Документи, які встановлюють причинний зв'язок між пошкодженням об'єктів електроенергетики та негативними наслідками (акти/довідки про технологічні порушення та їхні причини).

5. Документи, які визначають вид і розмір шкоди, завданої умисним пошкодженням об'єктів електроенергетики (довідка про вартість викрадених металоконструкцій; акт оцінки вартості демонтованих металевих кутників; довідка про кількість споживачів електроенергії, відключених від електромережі внаслідок злочинних пошкоджень тощо).

2.2. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування та алгоритми дій слідчого

Типовими слідчими ситуаціями, які найчастіше виникають на початковому етапі розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики є наступні.

1. Особу, яка вчинила злочин, затримано на місці події або одразу після вчинення, відомі місце, час і спосіб вчинення пошкодження та предмет злочинного посягання.

Дана слідча ситуація є найбільш сприятливою в інформаційному й організаційному планах, однак найрідше зустрічається на практиці. У таких випадках основні зусилля слідчого повинні бути спрямовані на процесуальне закріплення факту злочину, встановлення особи затриманого, з'ясування причин і умов знищення або пошкодження об'єктів електроенергетики, характеру дій кожного із учасників злочину та ступеня їх вини, а також виявлення та забезпечення збереження джерел доказів.

Зокрема, необхідно чітко з'ясувати та зафіксувати: 1) місце розміщення пошкодженого об'єкта електроенергетики; 2) спосіб його пошкодження та які саме його частини демонтовані; 3) мотиви та обставини, які сприяли вчиненню даного злочину; 4) чи вчинявся злочин групою осіб і чи зустрічалися співучасники перед вчиненням злочину (з якою метою, коли, де, хто був присутнім); 5) чи не є злочинці співробітниками електроенергетичних підприємств, або чи не мають зв'язків з такими особами; 6) хто знав про умисне пошкодження об'єктів електроенергетики та чим це може бути підтверджено¹.

Типовим переліком дій слідчого і оперативних працівників у ситуації, що розглядається, є наступні: 1) затримання; 2) особистий обшук затриманого і його огляд; 3) огляд місця події; 4) допит підозрюваного; 5) обшуки за місцем проживання і роботи (для виявлення слідів підготовки до злочину, встановлення осіб, які мешкають разом з ним або перебувають у помешканні і можливо є причетними до злочину); 6) допит свідків (у тому числі осіб, виявлених за місцем проживання підозрюваного, за результатами якого може бути прийняте рішення про затримання одного з них); 7) допит потерпілого (представника енергопідприємства) про обсяг вчиненої майнової шкоди; 8) призначення відповідних судових експертиз у разі необхідності.

2. Виявлені складові частини об'єкта електроенергетики (у лісосмузі, яру або інших місцях), які злочинці ймовірно приховали, не маючи можливості відразу здійснити перевезення. Відомі предмет злочинного посягання та місце зберігання викраденого, але невідомі місцезнаходження пошкодженого об'єкта електроенергетики, час, спосіб вчинення злочину та його учасники.

У цій ситуації слідчий спрямовує головні зусилля на отримання інформації стосовно виконавця (виконавців) злочину, а також часу, способу й пошкодженого об'єкта (об'єктів) електроенергетики. Для цього передусім необхідно здійснити наступні заходи:

– організувати засідку на місці знаходження демонтованих частин електроенергетики (зважаючи на те, що злочинці повинні повернутися за викраденим майном) і тактично правильно здійснити затримання злочинців;

– провести слідчий огляд місця розміщення викраденого майна з метою виявлення слідів, придатних для ототожнення особи злочинця, побудови версій щодо способу вчинення та з'ясування інших обставин події злочину, що мають значення для його успішного розкриття;

– ретельно обстежити ділянки місцевості, які прилягають до місця знайдення демонтованих частин об'єкта електроенергетики, з метою виявлення додаткових слідів (взуття, транспортних засобів, знарядь злочину, особистих речей, залишків пакувальних або кріпильних пристосувань та засобів тощо), інших місць можливого збереження викраденого, а також пошкодженого об'єкта електроенергетики;

---

¹ Шурашкевич В.М. Особливості огляду місця події при розслідуванні умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. Ужгород, 2018. Вип. 48. Т. 2. С. 148–151.

- опитати представників енергопідприємства, на ділянці обслуговування якого виявлені демонтовані частини об'єкта електроенергетики щодо місцезнаходження самого пошкодженого об'єкта, ймовірного способу вчинення злочину, розміру майнової шкоди, а також з'ясувати, чи вчинялися раніше подібні злочини на ввіреній їм ділянці;

- провести опитування громадян, які мешкають чи працюють неподалік від місця виявлення слідів крадіжки і могли бути свідками-очевидцями цього злочину або яким відомі обставини, що мають значення для розкриття даного злочину;

- здійснити взаємний обмін інформацією із іншими територіальними підрозділами поліції з метою отримання додаткових даних про вчинення аналогічних злочинів, встановлення місць реалізації викраденого тощо.

3. Особу затримано під час зберігання або збуту нею викраденого майна. Відомості про пошкоджений об'єкт електроенергетики, місце, час, спосіб вчинення злочину та інших його учасників відсутні.

Розслідування у такій ситуації спрямоване на доведення факту, що виявлене під час зберігання чи реалізації певною особою майно дійсно є демонтованим з певного об'єкта електроенергетики; встановлення осіб, які вчинили цю крадіжку; способу вчинення злочину; елементів обстановки (просторово-часових рамок) його вчинення. Для слідчої ситуації, що розглядається, типовими версіями стосовно обставин події злочину є наступні:

- майно було демонтоване з об'єктів електроенергетики самою особою, яку було затримано під час його зберігання чи збуту, або ця особа була одним з учасників злочинної групи;

- крадіжку було вчинено іншими особами і викрадене було передано для зберігання чи збуту затриманому.

Відпрацювання зазначених версій варто починати передусім зі з'ясування інформації про природу походження майна, яке зберігалось або збувалося затриманим. Зокрема, необхідно спрямувати зусилля на встановлення за його ознаками конкретного об'єкта електроенергетики, з якого це майно було викрадено. Для цього необхідно провести допит підозрюваного за фактом виявлення у нього майна. У разі, якщо підозрюваний не міг безпосередньо брати участь у вчиненні злочину з об'єктивних причин, то від нього необхідно отримати інформацію про осіб, від яких він отримав це майно для зберігання чи збуту (хто ці особи, у яких зв'язках з ними перебуває підозрюваний, як часто вони контактували і з яких питань, місце їх роботи та проживання, коли запланована наступна зустріч для передачі грошових коштів за реалізоване майно тощо).

Якщо ж участь затриманого у вчиненні злочину не може бути однозначно спростована, то уточнюється можлива його причетність до безпосередньої участі у вчиненні ним крадіжки. Зокрема, встановлюється його професійна належність, зв'язки із співробітниками енергопідприємств, доступ до об'єктів електроенергетики та обізнаність щодо особливостей їх роботи та інша інформація. Крім того, з'ясовується можливість приховування решти

викрадених частин об'єктів електроенергетики, для чого проводяться обшуки за місцем та роботи підозрюваного і його оточення.

Одночасно необхідно звернутися із запитом до територіальних енергопідприємств на предмет виявлення пошкоджень об'єктів електроенергетики на ввірених їм ділянках. Отримана від них інформація допоможе встановити місце, час та можливий спосіб вчинення злочину, що створить умови для подальшого планування розслідування у відповідному напрямку.

4. Виявлено пошкоджений об'єкт електроенергетики, встановлено місце та предмет злочинного посягання, ймовірний спосіб вчинення злочину, проте час та учасники події злочину невідомі. Викрадені частини об'єкта електроенергетики не знайдені.

Означена слідча ситуація є найбільш несприятливою, складною і вимагає здійснення взаємоузгоджених і цілеспрямованих слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів з метою отримання додаткових даних про обставини умисного пошкодження об'єктів електроенергетики і виконавця злочину та ліквідації інших інформаційних прогалин.

Працівник оперативного підрозділу на місці події:

1) здійснює заходи з метою виявлення свідків учиненого кримінального правопорушення, збору відомостей, що можуть бути використані як докази;

2) установлює час, місце і обставини вчинення кримінального правопорушення; кількість осіб, які його вчинили, їх прикмети; наявність у них транспортних засобів; індивідуальні ознаки викрадених речей; напрямок руху осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, інші відомості, необхідні для їх встановлення; використовує наявні джерела оперативної інформації з метою розкриття кримінального правопорушення;

3) негайно інформує слідчого про одержані дані щодо обставин вчинення кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили, для їх подальшої фіксації шляхом проведення слідчих (розшукових) дій або негласних слідчих (розшукових) дій;

4) виконує письмові доручення слідчого про проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Під час їх виконання користується повноваженнями слідчого¹.

У рамках виконання письмових доручень слідчого про проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій співробітники оперативних підрозділів:

вживають заходів щодо встановлення всіх комерційних структур, що функціонують на ринку збору та переробки металопродуктів регіону;

---

¹ Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07.07.2017 р. № 575. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE30805.html

здійснюють попереднє оперативне відпрацювання визначених об'єктів, у ході якого встановлюють місця розташування приймальних пунктів металобрухту, засоби та шляхи транспортування металобрухту;

отримують у відповідних відділеннях регіональних енергетичних підприємств дані про розміщення ліній електропередач;

встановлюють можливу причетність до крадіжок обладнання, що використовуються в електроенергетичному комплексі та виготовлене з кольорових металів, працівників регіональних енергетичних підприємств;

за участю співробітників інших контролюючих служб та органів проводять перевірки з метою виявлення фактів недостовірного відображення проведених планових та позапланових ремонтних робіт ліній електропередач (під час таких перевірок встановлюють ділянки проведених робіт, кількість демонтованого кабелю і напрямки його переміщення);

комплексно перевіряють суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють приймання металобрухту від населення;

відпрацьовують осіб, які раніше працювали в електроенергетичних підприємствах, та були звільнені з негативних причин;

відпрацьовують раніше засуджених за вчинення крадіжок кабелів ліній електропередач; осіб, схильних до вчинення кримінальних правопорушень; неповнолітніх з неблагополучних сімей; осіб, які перебувають під адміністративним наглядом або формально під нього підпадають; звільнених від кримінальної відповідальності або відносно яких застосовані покарання, не пов'язані з позбавленням волі; наркоманів, злісних порушників громадського порядку, а також осіб, які потрапляли у поле зору правоохоронних органів за підозрою у причетності до вчинення подібних злочинів або висловлювалися про наміри їх учинення;

відпрацьовують на причетність до вчинення таких кримінальних правопорушень осіб, які мають навички роботи в галузі електроенергетики та обізнані у функціонуванні ліній електропередач;

проводять негласні слідчі (розшукові) дії для забезпечення збирання інформації про фігурантів, встановлення їх міжміських та міжрегіональних зв'язків¹.

Як бачимо, у даній слідчій ситуації своєчасність і цілеспрямованість дій на початковому етапі розслідування і добре організована взаємодія між відповідними підрозділами поліції є найважливішими умовами успіху розслідування за гарячими слідами. З цією метою також:

проводять подвірні обходи для збирання відомостей, що можуть бути використані в розкритті злочину, та обстеження місцевості в районі вчинення злочину з метою виявлення загублених, викинутих злочинцем знарядь злочину, інших предметів і додаткових джерел інформації про злочин і осіб, які його вчинили (установлені відомості та проведені дії доповідаються слідчому для процесуального закріплення);

---

¹ Брисковська О. М. Особливості початкового етапу розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. *Митна справа: науково-аналітичний журнал*. Одеса, 2014. № 1. С. 184, 185.

орієнтують особовий склад ОВС, на території обслуговування, на якій учинено злочин (працівників патрульної служби, дільничних офіцерів поліції) представників громадськості про характер, час, місце, спосіб учинення злочину, кількість осіб, які брали в ньому участь, їх зовнішність, прикмети викрадених предметів, фрагментів, приладдя, об'єктів електроенергетики або їх частин та про інші відомості, що мають значення для встановлення і розшуку злочинців;

використовують можливості інформаційно-пошукових систем, а також засобів масової інформації;

залучають до розкриття злочинів осіб, з якими ОВС установили конфіденційне співробітництво.

Необхідно також витребувати документацію від обслуговуючих підприємств у галузі електроенергетики, зокрема:

відомості про останній огляд об'єкту;

копії повідомлень (актів, довідок) про несправність об'єкта, аварійне відключення електропостачання тощо);

довідку про вартість викрадених складових частин об'єкту електроенергетики (якщо викрадено певне майно – розрахунок вартості викраденого майна);

калькуляцію щодо вартості відновлювального ремонту пошкодженого майна¹.

Серед первинних слідчих дій у даній ситуації особливого значення набуває ретельний огляд місця події злочину, адже навіть за повної відсутності свідків-очевидців злочину, матеріальні сліди-відображення є завжди. Тому, дослідження обстановки місця події повинно здійснюватись з обов'язковим залученням спеціалістів та використанням відповідних технічних засобів. Ефективним для якнайшвидшого розкриття злочину у таких випадках є проведення попередніх досліджень виявлених слідів безпосередньо на місці події. Результати таких, а також інших експертних досліджень дозволять планувати обшуки, запити для отримання необхідної інформації у криміналістичних обліках та інформаційно-довідникових системах.

2.3. Використання спеціальних знань під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики

Вивчення практики розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики засвідчило, що більшість кримінальних проваджень проводиться із залученням допомоги спеціалістів та проведенням експертиз. Зокрема, найбільш поширеними *формами використання спеціальних знань* у провадженнях, що розглядаються є: звернення до спеціалістів по допомогу для

---

¹ Розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики (ст. 194-1 КК України): метод. рек. О. Ф.Вакуленко, С. С.Чернявський, О. М. Брисковська, А. А.Вознюк та ін. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 17, 18.

отримання консультацій та роз'яснень щодо технічних питань та специфіки функціонування об'єктів електроенергетики; залучення спеціаліста до проведення огляду місця події та інших слідчих дій; залучення спеціаліста для допомоги у коректному формулюванні запитань під час підготовки до допитів; призначення відповідних судових експертиз; проведення допиту спеціаліста як свідка.

Очевидно, під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики найчастіше витребуваною є допомога спеціалістів у галузі електроенергетики та електробезпеки. Аналіз функціональних обов'язків представників зазначених професій надав змогу визначити наступні посади працівників, які можуть надати слідству допомогу для ліквідації інформаційних прогалин.

Інженер служби ліній енергопідприємства. Саме цей працівник, відповідно до своїх функціональних обов'язків, здійснює періодичні обходи й огляди ліній електропередач, а відтак, може стати першою особою, яка виявила їх пошкодження та опинилася на місці злочину. Крім того, він складає плани й організовує проведення капітальних ремонтів високовольтних ліній та бере участь у розслідуванні аварій і відмов у роботі високовольтних ліній. Отже, він володіє відомостями, які необхідні для перевірки версії про причетність до розкрадання працівників відповідних регіональних енергопідприємств.

З цих міркувань корисною для слідства інформацією може також володіти *інженер з організації експлуатації та ремонту*, який бере участь у плануванні капітальних і поточних ремонтів устаткування, будівель, споруд, пристроїв; у формуванні заявок на устаткування, запасні частини, прилади й матеріали. Бере участь у прийманні з ремонту й монтажу відповідного устаткування, будівель, споруд, розслідуванні аварій і пошкоджень устаткування. Складає звіти про виконання робіт за затвердженою формою. Веде технічну документацію з капітального ремонту й експлуатації устаткування.

Допомогу у забезпеченні безпеки під час проведення слідчо-розшукових дій (особливо огляду місця події) може надати *інженер з режимів оперативно-диспетчерської служби*. До функціональних обов'язків даного спеціаліста, входить, зокрема складання графіків планового вимкнення устаткування.

Першим на місці злочину може з'явитися також *електромонтер оперативно-виїзної бригади*, який ліквідує пошкодження в розподільних мережах, здійснює оперативне та технічне обслуговування устаткування підстанцій. Відповідає за режимні й аварійні перемикання, ліквідацію пошкоджень на устаткуванні розподільних мереж (розподільних пристроїв підстанцій).

Очевидно, що у межах даних методичних рекомендацій немає можливості висвітлити весь перелік посад працівників енергопідприємств, які можуть залучатися до проведення розслідування в якості спеціалістів. Ми окреслили лише деякі з них для загального орієнтування слідчого у тій інформації, якою можуть володіти представники різних професій у галузі електроенергетики та яка допоможе слідству ліквідувати інформаційний дефіцит.

Поряд з консультаціями спеціалістів, найбільш поширеною формою використання спеціальних знань під час розслідування умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики є призначення відповідних судових експертиз. Результати, одержані при проведенні експертних досліджень мають надзвичайно вагоме значення для розслідування даної категорії злочинів, оскільки вони часто вчиняються за повної відсутності свідків, а відтак висновки експертів можуть виступати чи не єдиним джерелом доказів.

Вивчення криміналістичної літератури, узагальнення й аналіз кримінальних проваджень за фактами умисного пошкодження об'єктів електроенергетики дозволяють стверджувати, що центральне місце серед комплексу експертиз, що призначаються під час розслідування цієї категорії злочинів посідають *трасологічні* дослідження.

Під час вчинення означених пошкоджень злочинці для демонтажу частин об'єктів електроенергетики зазвичай використовують різноманітні знаряддя (інструменти), зокрема ножівку по металу, кусачки, ніж, дріль, болгарку, молоток, сокиру, домкрат, кліщі-гострозубці, ножиці, розвідні ключі, круглогубці, викрутку, лопату тощо. Відтак, найбільш поширеними об'єктами трасологічних досліджень у межах даних проваджень стають сліди, утворені вищезазначеними знаряддями. Під час таких досліджень перед експертом можуть бути поставлені наступні питання щодо способу демонтажу і типу використаного знаряддя: який механізм утворення слідів (розріз, розруб, свердління, розпил, віджимання)?; до якого виду, типу належить знаряддя, яким залишені сліди?; одним чи декількома знаряддями утворені сліди?; якими частинами знаряддя утворені сліди?; які форма, розмір знаряддя, сліди якого залишені на об'єкті?; чи не утворені дані сліди знаряддями (інструментами), наданими на експертизу?; чи не залишено сліди розпилу, вилучені з різних місць подій, одним знаряддям?

Приклад. 30.10.2013 року близько 21.00 год ОСОБА_2, перебуваючи на території недіючої свиноферми, що в с. Лави Сосницького району Чернігівської області, з метою вчинення крадіжки електропроводів, умисно пошкодив об'єкт електроенергетики, а саме демонтував частину електропроводів з діючої лінії електропередач, яка належить ПАТ «Чернігівобленерго», чим порушив нормальний режим роботи вищевказаного об'єкту електроенергетики.

З протоколу огляду місця події від 02.11.2013 р. вбачається що проводився огляд території узбіччя дороги с. Волинка – с. Лави, де були виявлені та вилучені металеві кігті, за допомогою яких ОСОБА_2 проводив демонтаж ліній електропередач.

З висновку експерта за результатами проведеної судової трасологічної експертизи від 08.02.2014 р. № 1 слід від знаряддя розмірами 8x13 мм, зафіксований на пластиліновому зліпку наданому на дослідження, залишений предметом, форма та розміри якого аналогічні формі та розмірам робочої поверхні металевих шипів з пари металевих кігтів, вилучених під час ОМП від 02.11.2013 р.¹.

---

¹ Рішення Сосницького районного суду Чернігівської області у справі № 437/5910/12. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41668876>.

У межах експертизи цілого за частинами, як одного з підвидів трасологічних досліджень, під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики можуть вирішуватись наступні питання: чи становили знайдені у підозрюваного частини (складові) єдине ціле з пошкодженим об'єктом електроенергетики?; яким способом відокремлено від предмета його частину?; який механізм відокремлення від предмета його частини (частин)?; чи становили складно-складове ціле конструктивні частини об'єкта?; до якого виду належить предмет, частина якого вилучена з місця події (виявлена у підозрюваного)?¹.

Оскільки об'єкти електроенергетики у переважній більшості локалізуються поза межами населених пунктів, а викрадені металеві частини мають значну вагу, злочинці для переміщення та транспортування викраденого використовують різноманітні транспортні засоби. У межах такого підвиду трасологічних досліджень, як *експертиза слідів транспортних засобів*, можуть вирішуватись наступні питання: яким видом (типом, моделлю) та якими частинами транспортного засобу залишені сліди?; чи залишені сліди даним транспортним засобом (його частинами)?; якою моделлю шини залишені сліди?; чи піддавалася покришка шини транспортного засобу, слід якої виявлений на місці події та наданий для дослідження, відновлювальному ремонту?

Одним з підвидів трасологічної експертизи є *експертиза слідів рук* (дактилоскопічна експертиза), яка призначається з метою виявлення закономірностей механізму утворення слідів рук, джерел дактилоскопічної інформації, а також виявлення, вилучення, фіксація та використання її для розкриття та розслідування злочинів. Завданням дактилоскопічної експертизи є встановлення причетності осіб до вчинення злочину за допомогою відбитків рук, отриманих у ході дактилоскопічної реєстрації; слідів рук, вилучених при огляді місця події тощо. Водночас цією експертизою вирішується завдання виявлення, вилучення та фіксації слідів рук на пошкоджених об'єктах електроенергетики, встановлення їх придатності для ідентифікації тощо. На вирішення дактилоскопічної експертизи можуть бути поставлені такі запитання: чи є на пошкодженому об'єкті електроенергетики сліди рук (пальців, долонь) і якщо так, чи придатні вони для ідентифікації?; чи залишені сліди рук, вилучені в різних місцях (на різних об'єктах, знайдених знаряддях злочину) однією особою?; чи залишені сліди рук конкретною особою, дактилоскопічна карта якої представлена на порівняльне дослідження?; які індивідуальні особливості мають руки людини, що залишила сліди (відсутність пальців, наявність шрамів тощо)?; якими ділянками поверхні руки залишено сліди?; який ймовірний вік, стать і зріст особи, яка залишила надані на дослідження сліди?².

---

¹ Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: Затв. Наказом Мін'юсту України № 53/5 від 08.10.1998. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98/page3>.

² Розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики (ст. 194-1 КК України): метод. рек. О. Ф.Вакуленко, С. С.Чернявський, О. М. Брисковська, А. А.Вознюк та ін. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 39, 40.

В силу особливостей локалізації об'єктів електроенергетики (на відкритому ґрунті) на місці злочину часто утворюються та виявляються *сліди взуття*. Орієнтовний перелік питань у таких випадках є наступним: чи є на даній поверхні сліди взуття людини та чи придатні ці сліди для ідентифікації?; чи залишені сліди даною особою чи це сліди від взуття, вилученого у певної особи?; чи залишені сліди взуття, виявлені в різних місцях, однією особою?; взуттям якого виду залишені дані сліди і які його характеристики і особливі ознаки (розмір, ступінь зношування тощо)?; який орієнтовно зріст людини, яка залишила сліди?; які особливості ходи людини відбилися у «доріжці слідів»?; який механізм утворення слідів взуття?

В межах трасологічних досліджень можуть також вирішуватись питання, спрямовані на встановлення особи передбачуваного злочинця: чи існують ознаки, які дозволяють припустити, що демонтаж частин об'єкта електроенергетики учинений однією особою чи мала місце участь декількох осіб?; якими фізичними властивостями повинна була володіти особа, що вчинила злом (велика фізична сила, високий зріст)?; чи володіла особа навичками користування інструментом чи механізмом, який залишив сліди?; чи володіла особа спеціальними знаннями про конструктивну будову об'єкта електроенергетики, способи скріплення окремих його частин та інші характеристики?; який мінімальний час потрібен для вчинення демонтажу?; чи міг бути вчинений демонтаж складової об'єкта електроенергетики в такий спосіб, про який повідомляє підозрюваний?¹.

Під час вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетик на одязі (взутті) злочинця можуть утворюватись сліди-нашарування: ґрунту, плям зелені від трави, фарби, паливно-мастильних матеріалів тощо. Такі сліди є також предметом дослідження трасологічної експертизи, яка у таких випадках часто призначається в комплексі з *експертизою матеріалів, речовин та виробів*. При цьому на вирішення експерта-трасолога ставляться наступні питання: який механізм утворення нашарувань ґрунту (плям зелені, фарби, паливно-мастильних матеріалів тощо)?; яка послідовність утворення нашарувань на одязі (взутті)?

В межах вищезгаданої експертизи матеріалів, речовин та виробів під час розслідування умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики найчастіше призначаються такі її підвиди, як експертиза нафтопродуктів та пально-мастильних матеріалів, експертизи металів та сплавів, полімерних матеріалів та ґрунтів.

Перший підвид означених експертних досліджень, зазвичай, проводиться, якщо пошкодження об'єкта електроенергетики вчиняється у такий спосіб, як викрадення (злиття) трансформаторного мастила. При цьому експерту можуть бути поставлені наступні питання: чи є на предметі-носії (одязі, взутті, транспортному засобі) сліди нафтопродуктів та пально-мастильних матеріалів? якщо є, то яких саме?; чи належать дані речовини (рідини) до нафтопродуктів та пально-мастильних матеріалів? якщо належать, то до якого їх роду (виду)?; чи

---

¹ Капустіна М. В. Методика розслідування крадіжок, вчинених на залізничному транспорті: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Харків, 2007. 215 с.

мають дані нафтопродукти та пально-мастильні матеріали спільну родову (групову) належність?

Експертиза металів та сплавів (металознавча) експертиза проводиться з метою виявлення металевих частинок і слідів металізації на об'єктах, дослідження якісного та кількісного складу металів і сплавів та виробів з них, встановлення технології і часу виготовлення виробів з металів і сплавів, умов їх експлуатації, видозмін, пов'язаних з обставинами даної події.

В межах розслідування означеної категорії злочинів об'єктами даного підвиду експертних досліджень найчастіше виступають частини зруйнованих металевих деталей і засобів та інших механізмів; дріт; кабельні вироби, металеві труби, металорукава та їх фрагменти; сліди металізації та ін.

Необхідно зазначити, що дані об'єкти, крім металознавчої, можуть досліджуватись в процесі проведення комплексних експертиз: трасологічної, електротехнічної, пожежно-технічної, вибухотехнічної, автотехнічної.

Орієнтований перелік питань, які ставляться на вирішення експертизи металів та сплавів при розслідуванні умисного пошкодження об'єктів електроенергетики може бути таким: з якого металу, сплаву виготовлений даний предмет (фрагмент)?; яка марка даного металу, сплаву; яка область застосування даного металу, сплаву?; які його склад і призначення?; чи є на об'єкті-носії частки металу?; якщо так, який їхній склад, для виготовлення яких побутових виробів цей метал міг бути призначений?; чи мають дані металеві об'єкти (зазначається, які саме) спільну родову (групову) належність за матеріалом виготовлення?; чи є сліди оплавлення на представлених металевих об'єктах?; чи сталося оплавлення кабельних виробів (електропроводів і кабелів), металевих труб і металорукавів, корпусів електрощитів та інших виробів в результаті зовнішнього термічного впливу або аварійного режиму роботи електромережі?; яким способом розділений на частини даний металевий предмет?; чи не використовувався для цього апарат термічного різання, вид цього апарата; яка була кваліфікація особи, яка провадила електродугову (газокисневого) різання?; чи мають загальну групову приналежність за особливостями виготовлення і експлуатації металевий виріб (фрагмент) і порівняльні зразки?; з одного чи й того ж сплаву, марки сталі виготовлено даний об'єкт і порівняльні зразки?

Приклад. В результаті обшуку домоволодіння ОСОБИ_1, підозрюваної у вчиненні умисного пошкодження об'єкту електроенергетики шляхом викрадення металевих кутників з опори високовольтних ліній електропередач, були виявлені дві пилки для розпилювання металевих виробів, два напильника з дерев'яними рукоятками, один напильник без рукоятки та металеві тиски, на поверхні яких були виявлені частки сірого кольору, схожі на металеву стружку.

В результаті проведеної металознавчої експертизи, було встановлено, що надана для проведення експертизи металева стружка збігається з наданими металевими кутниками за такими елементами, як залізо та цинк¹.

---

¹ Рішення Томаківського районного суду Дніпропетровської області у справі № 437/5910/12. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/31547834>.

Якщо на місці вчинення злочину виявлені рештки пакувального матеріалу чи тари (плівка, мотузки, шпагати, каністри тощо) може також призначатися такий підвид експертизи матеріалів, речовин та виробів, як *експертиза полімерних матеріалів*.

Залежно від конкретних обставин провадження під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики може проводитись також *грунтознавча експертиза*. Такі дослідження, зокрема, актуальні якщо злочин було вчинено на відкритій місцевості (у полі), особливо коли ґрунт мав підвищену вологість та міг залишитися на взутті чи колесах транспортного засобу злочинця. Питання при цьому можуть бути сформульовані наступним чином: чи є нашарування ґрунту (об'єктів ґрунтово-мінерального походження) на предметі-носії (зазначається, на якому саме)?; чи мають порівнювані об'єкти (нашарування на предметі-носії та ґрунт з місця події) спільну родову (групову) належність?; чи походять дані нашарування (зазначається, які саме) з певної ділянки місцевості?; який механізм утворення нашарувань ґрунту?; яка характеристика місцевості, з якої походять нашарування ґрунту на об'єктах-носіях?¹.

Враховуючи те, що умисні пошкодження об'єктів електроенергетики часто вчиняються у сільській місцевості, зокрема у полях, на територіях колишніх сільськогосподарських підприємств, на взутті чи транспортному засобі злочинців можуть залишатися листя, стебла, сіно, солома, деревина, коріння, насіння, зерно та інші сліди, які є об'єктами дослідження *біологічної експертизи*. У даному випадку перед експертом може бути поставлені питання на кшталт: чи є на предметі-носії (взутті, шинах) мікрооб'єкти (частки) біологічного походження? якщо є, то яка їх таксономічна належність?; чи мають мікрооб'єкти, виявлені на предметі-носії та зразки, вилучені з місця події, спільну родову (групову) належність?

З класу інженерно-технічних при розслідуванні умисного пошкодження об'єктів електроенергетики може призначатися *електротехнічна експертиза*.

До основних завдань електротехнічної експертизи належать: встановлення причин виникнення аварійних режимів в електричних мережах та електрообладнанні, вплив цих режимів на роботу електроприладів та електробезпеку людини, аналіз роботи електроустановок та їх відповідність нормативним вимогам.

Якщо в результаті пошкодження об'єктів електроенергетики виникла пожежа, у комплексі з електротехнічною проводиться також *пожежно-технічна експертиза* для встановлення причини та з'ясування обставин виникнення вогню.

Вчиняючи дії, спрямовані на демонтаж металевих об'єктів, злочинці прикладають значні фізичні зусилля, здійснюють багато різноманітних рухів, часто травмуються, трапляються на практиці і летальні випадки внаслідок ураження електричним струмом. В такому разі, відповідно до ст. 242 КПК

---

¹ Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: Затв. Наказом Мін'юсту України № 53/5 від 08.10.1998. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98/page3>.

України, для встановлення причин смерті або тяжкості та характеру тілесних ушкоджень обов'язково призначається *судово-медична експертиза*.

Відмітимо, що висновки судово-медичної експертизи сприяють не лише звуженню кола підозрюваних у вчиненні умисного пошкодження об'єктів електроенергетики, а й можуть допомогти встановити приблизний час вчинення злочину, що часто є проблематичним внаслідок неочевидності таких злочинів та часто тривалим періодом між їх вчиненням та початком розслідування.

Для встановлення розміру матеріальних збитків та вартості викраденого майна (металевих частин об'єктів електроенергетики, дротів, мастила тощо) призначається *товарознавча експертиза*.

Товарознавча експертиза визначає належність товарів (товарної продукції) до певної класифікаційної категорії, якісні зміни товарної продукції та причини цих змін, спосіб виробництва, вартість товарної продукції (зокрема відсутньої) та інші питання, що стосуються дослідження товарів різних видів.

Як показує експертна практика, такий вид оцінки як визначення розміру матеріальної шкоди, є одним з найбільш затребуваних у випадках виходу з ладу радіоелектронної апаратури, оргтехніки, побутової техніки, встановленої у приміщеннях, в результаті аварійних режимів в електричній мережі. Останні, зокрема, можуть виникати внаслідок вчинення злочинів, передбачених ст. 194-1 КК України.

Орієнтовний перелік завдань, які вирішуються товарознавчою експертизою при розслідуванні умисного пошкодження об'єктів електроенергетики може бути таким: найменування товару, до якого виду, сорту та артикулу він відноситься, яким підприємством виготовлений?; яка вартість (кілограма, літра, метра, штуки) представленого товару?; чи ідентичний представлений товар іншому, який випускається підприємством або зберігається в організації?; який відсоток вмісту цінних металів у представленому виробі?; як може бути розшифроване маркування представленого товару; що означають окремі цифри і букви, які проставлені на даному товар?¹.

Слідчий або суд, визнавши, що експертиза необхідна, повинен зібрати й надати експертові або експертній установі весь необхідний матеріал. На експертизу слід подавати тільки перевірені дані, оскільки інакше експерт може бути введений в оману й надати неправильний висновок. Поданий на експертизу матеріал повинен бути повним і якісним, його фіксація має відповідати процесуальному закону.

З цих позицій допомога спеціаліста, надана під час збирання матеріалів (зразків) для експертного дослідження є надзвичайно цінною. Нормативно закріплено, що інспектор-криміналіст (технік-криміналіст) виявляє, фіксує, здійснює вилучення та пакування матеріальних об'єктів, які несуть на собі слідову інформацію вчиненого правопорушення; проводить експрес-аналіз за зовнішніми характеристиками вилучених об'єктів (без надання письмового

---

¹ Розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики (ст. 194-1 КК України): метод. рек. О. Ф.Вакуленко, С. С.Чернявський, О. М. Брисковська, А. А.Вознюк та ін. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 43, 44.

висновку), звертає увагу слідчого на фактичні дані, що мають значення для розслідування обставин кримінального правопорушення; є відповідальним за якісну фіксацію всієї слідчої інформації, повноту відображених даних у протоколі огляду та схемі (плані) до нього; надає пояснення слідчому та учасникам слідчих (розшукових) дій з приводу застосування криміналістичної техніки, умов виявлення слідів та інших обставин, які потребують роз'яснення¹.

Якщо ж експерт вважає, що матеріали, надані на дослідження, недостатні для формулювання висновку, він має право клопотати про надання йому додаткових матеріалів або в письмовій формі повідомити слідчого (суд) про неможливість дати висновок за представленими матеріалами.

3. Організація і тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій

3.1. Огляд місця події

Основною *метою* огляду місця події у даному виді злочинів є повне та всебічне обстеження навколишньої матеріальної обстановки, на якій збереглися сліди злочину, на підставі яких слідчий з'ясовує умови і спосіб вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики, дані про винних у його вчиненні осіб, а також причини вчинення цього злочину. Для досягнення поставленої мети огляду слідчому необхідно дотримуватися таких основних *принципів*, як: своєчасність, об'єктивність, повнота, планомірність, забезпечення науково-технічного супроводу.

Огляд місця події у зазначених провадженнях часто відбувається в умовах *інформаційного дефіциту* розслідування. Даний факт зумовлений, передусім, наступними чинниками:

1. Від моменту вчинення злочину до моменту проведення огляду місця події часто проходить досить значний період часу, що викликано особливостями виявлення таких злочинів та локалізації об'єктів електроенергетики.

2. Оскільки у переважній більшості об'єкти електроенергетики локалізуються на відкритому просторі, то матеріальна обстановка місця вчинення злочину піддається впливу атмосферних явищ, а відтак – слідова картина злочину може бути суттєво спотворена або взагалі знищена.

Зазначені особливості вимагають від слідчого спеціальної підготовки, високої кваліфікації та ретельності в роботі. Ефективність даної слідчої дії безпосередньо залежить не тільки від знань і розумових здібностей слідчого, від рівня професіоналізму спеціалістів, а й від уміння слідчого організувати спільну роботу та обмін інформацією всіх осіб, що беруть у ній участь.

---

¹ Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України: наказ МВС України від 06.07.2017 р. № 570 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17/page>.

Відтак, постає питання про правильну підготовку та організацію проведення огляду.

Визначають *два етапи підготовки* до огляду місця події: 1) здійснюється до виїзду на місце події і включає комплекс заходів організаційно-розпорядчого і забезпечувального характеру; 2) здійснюється після прибуття на місце події і передбачає заходи тактичного характеру.

До *першої групи* підготовчих заходів належать: організація чергувань слідчих, визначення принципів комплектування оперативних груп, сповіщення про подію й організацію виїзду, визначення форм обліку чергувань та виїздів (відповідні журнали), методи залучення понятих та інші питання попередньої підготовки проведення огляду місця події (починаючи від зручності та придатності виїзду одягу, взуття слідчого чи іншого учасника огляду й закінчуючи рекомендаціями одержати заздалегідь прогноз погоди)¹.

Крім того, перед оглядом рекомендується встановити, хто і звідки повідомив про злочин, одержати інформацію про характер події, надати розпорядження про охорону місця події, повідомити про подію відповідні інстанції, підготувати необхідні науково-технічні засоби. Специфікою підготовки до проведення огляду пошкодженого об'єкту електроенергетики є необхідність встановлення його точно місцезнаходження, що може в деяких випадках викликати ускладнення. Для цього зручно використовувати відомі черговому ОВС, слідчому і заявнику орієнтири (населений пункт, залізнична станція, ділянка автомобільного сполучення, транспортна зупинка тощо). Крім того, перед виїздом на місце події необхідно звернутися до відповідних енергообслуговуючих підприємств з метою відключення струму на певній ділянці електромережі для забезпечення безпеки учасників огляду.

Важливим також є питання визначення *кола учасників* огляду місця події, оскільки проведення огляду у даній категорії проваджень часто вимагає застосування спеціальних знань, що стосуються умов функціонування об'єктів електроенергетики та їх конструктивних особливостей, якими слідчий може не володіти. Зокрема, залучення до огляду пошкодженого об'єкта електроенергетики особи, яка виявила злочин, сприятиме однозначності висновків про виявлені пошкодження, особливо якщо ця особа є працівником підприємства, на балансі якого знаходиться пошкоджений об'єкт. Також, крім звичайних учасників даної слідчої дії, при проведенні оглядів даної категорії необхідно залучати інших спеціалістів у галузі енергетики (спеціаліста з безпеки електричних мереж, майстра дільниці високовольтного району електричних мереж, електротехніка чи електрика).

Зазначимо, що постійна присутність на місці пошкодження об'єкта електроенергетики представника енергопідприємства передбачена також відомчими нормативними актами, зокрема Постановою Кабінету Міністрів № 209 від 04.03.1997 р.². Залучення такого спеціаліста до проведення огляду

---

¹ Колмаков В. П. Следственный осмотр. Москва: Юрид. лит., 1969. С. 139.

² Про затвердження Правил охорони електричних мереж: Постанова Кабінету Міністрів України № 209 від 04.03.1997 р. (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 161 від 22.03.2017 р.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/209-97-п>.

місця події є основною умовою перед початком огляду електронезбезпечних об'єктів. На розсуд слідчого, залежно від конкретних обставин, можуть бути залучені до огляду фахівці з інших галузей знань: інспектор-кінолог, геодезист, будівельник, хімік та інші особи.

До прибуття на місце події варто також з'ясувати питання необхідності присутності понятих під час проведення огляду. Так, присутність понятих при проведенні огляду місця події відповідно до абз. 2 ч. 7 ст. 223 КПК обов'язкова лише в тому разі, коли об'єкт, що оглядається, є володінням особи, тобто перебуває у приватній власності¹. Якщо ж об'єкт електроенергетики перебуває у державній власності, то кримінальний процесуальний закон не вимагає обов'язкової участі понятих при проведенні його огляду. Як правило, в державній власності в Україні перебувають об'єкти і лінії електропередачі з напругою 330 кВ і більш високою напругою. У разі ж, якщо слідчий не впевнений у тому, що об'єкт електроенергетики перебуває у державній власності, участь понятих під час огляду місця події є необхідною.

Після прибуття на місце події основними питаннями, які необхідно вирішити слідчому є визначення: 1) меж території огляду; 2) початкового пункту проведення огляду; 3) способу та послідовності вивчення обстановки; 4) необхідної кількості працівників оперативного апарату; 5) необхідності залучення додаткових сил та засобів у випадку огляду великої шпів ділянки місцевості².

Основними *об'єктами*, що підлягають дослідженню під час огляду місця події у даній категорії проваджень є: 1) пошкоджений об'єкт електроенергетики та ділянка місцевості, де він розміщується; 2) територія, що прилягає до місця безпосереднього вчинення злочину та може містити сліди його вчинення, в тому числі місця зберігання викрадених частин об'єкта електроенергетики; 3) знаряддя злочину; 4) транспортні засоби, призначені для вивозу викрадених частин об'єкта електроенергетики. Однак, необхідно зазначити, що даний перелік не є вичерпним та залежить від конкретних обставин злочину, а також наявності відомостей про обставини його вчинення та особу злочинця.

При проведенні огляду *центральної частини місця події* особлива увага слідчого повинна бути приділена опису стану об'єкта електроенергетики, а також виявлених пошкоджень і слідів кримінального правопорушення. Обов'язковим є використання нанесеного на об'єкт електроенергетики маркування (номеру об'єкта) при його описі в протоколі огляду місця події. Необхідно також встановити які саме частини об'єкта пошкоджені, викрадені, з'ясувати їх кількість, форму, розміри та інші характеристики для здійснення в подальшому їх пошуків. Виявлені факти відсутності частин об'єктів електроенергетики та сліди їх зрізу детально фіксуються у протоколі огляду місця події і фотографуються.

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page9>.

² Баев О. Я. Тактика уголовного преследования и профессиональной защиты от него. Следственная тактика: науч.-практ. Пособие. М.: Экзамен, 2003. С. 9.

Оскільки переважна більшість досліджуваних злочинів вчиняється на відкритій місцевості та поза населеними пунктами, важливим питанням після прибуття на місце події є правильне визначення *меж огляду*. Результати аналізу матеріалів досудового розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики свідчать про те, що до меж огляду події включалися: 1) місце, де відбувся злочин та були виявлені сліди або предмети, що мають ознаки речових доказів; 2) ймовірні шляхи пересування злочинця до та від місця вчинення злочину; 3) місце стоянки транспортного засобу, який використовувався злочинцями для переміщення та перевезення викраденого; 4) ділянка місцевості або приміщення, де були виявлені знаряддя злочину; 5) інші ділянки, які є носіями слідів вчиненого злочину або місця знаходження демонтованих (викрадених) з об'єктів електроенергетики частин (складових), що мають відношення до події злочину.

Варто наголосити, що при розширенні меж огляду та виявленні на деякій відстані від центру події будь-яких слідів та предметів слід завжди здійснювати більш детальне їх дослідження, щоб визначити належність до події злочину. В іншому випадку результати такого розширеного огляду можуть направити розслідування хибним шляхом та навіть завести у «глухий кут».

Під час проведення огляду місця вчинення умисних порушень об'єктів електроенергетики особливого значення набуває визначення та ретельне обстеження шляхів можливого пересування злочинців. Такі шляхи можуть пролягати вздовж лісосмуг, залізничних станцій, магістральних шосе, водойм тощо. Адже в окремих випадках злочинці ховають окремі предмети чи їх фрагменти металоконструкцій, приладдя, частини об'єктів електроенергетики поблизу безпосереднього місця вчинення злочину, плануючи забрати їх у зручний час (з настанням ночі, коли знайдуть транспортний засіб тощо). У разі виявлення таких схованок, необхідно організувати засідку з метою затримання злочинців на гарячому.

Як показав аналіз практики розслідування умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики, більшість таких злочинів вчиняються групами осіб. Відтак, під час проведення огляду необхідно звертати увагу на виявлення та дослідження слідів перебування кількох злочинців на місці події.

Про скоєння злочину групою осіб можуть свідчити виявлені на місці сліди рук, ніг та інших частин тіла людини, що відрізняються за розміром, характером розташування на предметах та місцевості тощо. Зокрема, під час виявлення слідів пальців рук звертають увагу на їх взаємне розміщення та розбіжності у розмірах і малюнку папілярних візерунків. Аналогічним способом підходять до дослідження й оцінки слідів ніг (взуття) на місці події.

Інформативними з цього погляду є сліди паління: наявність недопалків різних марок, розбіжності у способі їх прикусу, гасіння, манері докурювати до кінця чи залишати недопалок певної величини – все це може свідчити про належність слідів різним особам¹.

---

¹ Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів : Науково-практичний посібник / За ред. Н. І. Клименко. К.: ЮрІнком Інтер, 2005. С. 151, 152.

Зважаючи на часту необхідність під час проведення загального огляду місця умисного пошкодження об'єктів електроенергетики досліджувати досить значну за площею територію, важливим питанням є добір відповідних *тактичних методів*. Залежно від характеру місцевості та інших умов проведення слідчої дії (наявності у розпорядженні слідчого технічних засобів та кількості осіб, які можуть бути залучені до проведення огляду), для огляду відкритої місцевості можуть бути застосовані різні тактичні методи, а саме: за спіраллю, по квадратах (зонах), фронтальний метод або метод координатної сітки¹.

Обов'язковим є також залучення *інспектора-криміналіста* до огляду місця події. Відповідно до Положення про органи досудового розслідування Національної поліції України (наказ МВС України № 570 від 06.07.2017 р.), інспектор-криміналіст (технік-криміналіст) надає консультації слідчому з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок; виявляє, фіксує (здійснює фотографування, звуко- чи відеозапис, складає плани і схеми, виготовляє графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, відбитки та зліпки), здійснює вилучення та пакування матеріальних об'єктів, які несуть на собі слідову інформацію вчиненого правопорушення; проводить експрес-аналіз за зовнішніми характеристиками вилучених об'єктів (без надання письмового висновку); звертає увагу слідчого на фактичні дані, що мають значення для розслідування обставин кримінального правопорушення². Крім того, при огляді місця вчинення злочину під час попереднього дослідження слідової інформації спеціаліст моделює дії злочинця, встановлює за слідами його прикмети, навички, звички тощо, які характеризують злочинця та знаряддя злочину.

У разі, якщо інспектор-криміналіст через конструкційні особливості пошкодженого об'єкта електроенергетики не має технічної можливості вирізати фрагмент металевого кутника чи кабелю, слідчому рекомендується провести повторний огляд місця події за участю працівників спеціалізованого підприємства, які будуть проводити відновлювальні роботи і матимуть технічні можливості вирізати потрібний фрагмент металевого кутника чи кабелю.

Узагальнення й аналіз кримінальних проваджень за фактами умисних пошкоджень об'єктів електроенергетики, дозволяє серед матеріальних слідів, виявлених на місці події, на злочинцях і в місцях їхнього проживання виділити наступні групи: 1) матеріально фіксовані відображення – сліди знарядь, сліди рук, взуття, транспортних засобів; 2) предмети і речі, залишені злочинцями на місці події – пакувальні, ув'язочні матеріали, частини викраденого майна, знаряддя злочину, особисті речі; 3) мікрооб'єкти.

---

¹ Шурашкевич В.М. Особливості огляду місця події при розслідуванні умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. Ужгород, 2018. Вип. 48. Т. 2. С. 150.

² Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України: наказ МВС України № 570 від 06.07.2017 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17/page>.

Отже, під час огляду необхідно цілеспрямовано здійснювати пошук предметів, які могли належати злочинцю, загублені або кинуті ним, а саме:

– знаряддя злочину, або схожі з ними предмети, зокрема: ножівка по металу та полотна до неї, кусачки, ніж, дріль, болгарка, молоток, сокира, домкрат, кліщі – гострозубці, ножиці, розвідний ключ, круглогубці, викрутка, лопата, шланги (для злиття мастила). Для термічних розрізів злочинці використовують газо-зварювальний пальник, різак, електрозварку, автоген, керосиноріз, паяльно-зварювальні олівці та ін.

– залишки пошкоджених елементів об'єктів електроенергетики, пакувальні та ув'язочні засоби, їхні фрагменти – пакувальна стрічка, плівка, дріт, мішки, пакети, каністри, електромонтажні кігті для підйому на електроопору, спеціальний пасок та рукавиці;

– особисті речі, випадково залишені на місці події – недопалки, запальнички, сірники, жувальні гумки (на яких можуть бути виявлені сліди прикусу), елементи одягу, гребінці, носові хустинки, чеки тощо.

На знайдених речах можуть бути виявлені сліди рук, запаху, біологічні сліди людини, сліди рукавичок, мікрооб'єкти.

Вилучені під час огляду місця події речі відповідно до ч. 5 ст. 237 КПК України, підлягають негайному опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду. Опечатування вилучених речей повинно здійснюватися таким чином, щоб виключити можливість їх непомітного пошкодження чи підміни¹.

3.2. Допит

Підготовка до допиту при розслідуванні умисного пошкодження об'єктів електроенергетики повинна включати чотири основні складові: вивчення матеріалів кримінального провадження; оволодіння певним комплексом спеціальних знань у галузі електроенергетики; вивчення особи допитуваного; складання плану допиту.

Важливе місце у кримінальних провадженнях за ст. 194–1 КК України відводиться показанням свідків. Аналіз практики розслідування даних злочинів та криміналістичних джерел дозволи встановити наступні групи осіб, які можуть виступати в якості свідків у даних провадженнях.:

1. Особи, які виявили та повідомили про відповідні пошкодження. Зазвичай, це представники енергопідприємств, оскільки дані про факти пошкодження об'єктів електроенергетики здебільшого надходять від фахівців спеціалізованих підприємств під час планового або позачергового обходів. Необхідні для слідства дані можна з'ясувати у них шляхом постановки наступних запитань: хто, коли і за яких обставин виявив злочин; чим саме викликана необхідність позапланового обходу (якщо він був таким); що

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page9>.

конкретно привернуло їхню увагу при огляді об'єкта електроенергетики (зовнішній вигляд об'єкта чи порушення режиму його функціонування, відсутність окремих складових елементів тощо); який саме об'єкт електроенергетики пошкоджений, його точне місцезнаходження; у чому саме полягали пошкодження (які складові та у якій кількості були відсутні); яким чином (за допомогою яких засобів або інструментів) ймовірно могли вчинятися злочинні дії; ким і як усувалися пошкодження; чи вилучалися якісь складові об'єкта, та де вони зараз знаходяться; чи траплялися подібні події раніше на ввіреній їм ділянці; хто з працівників підприємства міг сприяти вчиненню злочину; чи мали місце на ділянці обставини, які сприяли вчиненню злочину (відсутність освітлення, охорони) тощо.

Крім того, з метою виявлення недостовірного відображення проведених планових та позапланових ремонтних робіт ліній електропередач, під час допиту таких осіб необхідно уточнити ділянки проведених робіт та кількість демонтованого кабелю. Під час допиту необхідно з'ясувати також куди він був направлений, а також чи знають допитувані особи, які раніше працювали в електроенергетичних підприємствах та були звільнені з негативних причин, чи підтримують з ними якісь стосунки та чи не цікавився хто-небудь з них останнім часом особливостями режиму функціонування окремих ділянок електромережі. Варто також поцікавитись, чи знають вони найближчі місця розташування приймальних пунктів металобрухту, яким шляхом і якими засобами, на їх думку, можливе транспортування такого металобрухту, час надходження повідомлення про несправність або відключення об'єкта електроенергетики¹.

При проведенні допиту даної категорії осіб варто пам'ятати, що між моментом вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики і початком розслідування проходить іноді досить тривалий проміжок часу. Крім того, особи, що здійснюють діяльність з обслуговування об'єктів електроенергетики згідно з їхніми функціональними обов'язками, надають численну кількість різних послуг, спрямованих на забезпечення нормального їх функціонування. Відтак, деякі моменти або деталі можуть ними забуватися. Тоді для поновлення таких пробілів слідчий застосовує різноманітні тактичні прийоми.

2. Випадкові свідки вчинення злочину: випасали худобу біля об'єктів електроенергетики, трактористи, комбайнери та інші працівники сільського господарства або особи, які працюють у сусідньому населеному пункті, дорога до якого проходить повз пошкоджений об'єкт електроенергетики, мешканці ближніх населених пунктів та інші. Від даної категорії свідків можна отримати відомості про: час та місце вчинення злочину; який характер мали дії злочинця в момент учинення злочину (чи не намагався він викинути знищити чи приховати які-небудь предмети); який спосіб вчинення злочину; якою була кількість осіб, які брали участь у вчиненні злочину, відомості про них та

---

¹ Розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики (ст. 194-1 КК України): метод. рек. О. Ф.Вакуленко, С. С.Чернявський, О. М. Брисковська, А. А.Вознюк та ін. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 46.

характер дій кожного; які знаряддя та засоби використовували злочинці; чи бачив (був знайомий) допитуваний цих осіб раніше та за яких обставин та ін.

3. Особи, які брали участь у затриманні злочинців можуть повідомити про особливості поведінки підозрюваного у момент затримання. Зокрема, час та місце затримання; які особи були присутні під час затримання злочинця й виявленні ознак злочину; кількість затримуваних осіб; чи поведився злочинець знервовано (агресивно); які предмети та речі були при ньому та чи намагався він у цей момент позбутися чогось або попередити кого-небудь; чи знайомий допитуваний з затриманим (його співниками) тощо.

Як свідків у цьому контексті можна допитати й співробітників оперативних підрозділів, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії, або інших осіб, які залучалися до їх проведення. Найчастіше на допиті з'ясовують такі обставини: на підставі чого вони брали участь у проведенні негласної слідчої (розшукової) дії; характер дій підозрюваного та інших осіб під час проведення заходів; як здійснювалося затримання підозрюваного, що було знайдено при ньому; що пояснював підозрюваний з приводу своєї протиправної діяльності; які саме предмети було вилучено тощо. Допит цих осіб може здійснюватись із збереженням у таємниці відомостей про цих осіб та із застосуванням щодо них відповідних заходів безпеки, передбачених законом.

4. Особи, які виступали свідками збуту викрадених частин об'єктів ся електроенергетики (поблизу пунктів прийому металобрухту, на ринках тощо). У даних осіб необхідно з'ясувати: час та місце збуту підозрюваним частин (складових) електроенергетики; що саме, у якій кількості та кому передавав злочинець; чи був він один та як поведився (нервував, спішив, намагався щось приховати); чи бачив допитуваний цю особу (осіб) раніше та за яких обставин; хто ще був свідком подібних дій підозрюваного.

5. Особи, до яких злочинці зверталися напередодні вчинення злочину з метою отримати у тимчасове користування певні знаряддя або засоби (болгарка, газозварювальний апарат, транспортний засіб тощо). У цієї категорії свідків необхідно з'ясувати: у яких стосунках вони перебувають з підозрюваним; коли та з яким проханням злочинець до них звертався; чи була їм відома мета використання позиченого майна; коли були повернуті позичені речі; чи помітив допитуваний якісь зміни (сліди, залишки чогось) на позичених інструментах (засобах); скільки разів та коли саме підозрюваний звертався з подібними проханнями тощо.

Під час допиту осіб даної категорії професіоналізм слідчого набуває особливого значення. Адже йому необхідно формулювати запитання таким чином, щоб достовірно встановити, чи була відома особі, у якої підозрюваний позичав знаряддя злочину, реальна мета їхнього наступного використання. Від відповіді на дане запитання іноді залежить не лише статус допитуваного у подальшому провадженні (свідок, співучасник, пособник), а й подальша кваліфікація злочину.

Приклад. На початку червня місяця 2017 року у ОСОБА_1 виник злочинний намір, спрямований на таємне викрадення сталевих кутників шляхом їх демонтажу з повітряних опор високовольтної лінії електропередач,

розташованих поблизу с. Павлівка Світловодського району Кіровоградської області.

Для полегшення реалізації свого злочинного задуму ОСОБА_1 звернувся до громадянина ОСОБА_4 і, не вступаючи з ним у змову щодо вчинення кримінального правопорушення, шляхом введення в оману останнього щодо справжніх своїх намірів, домовився з ним про перевезення на місце та з місця запланованого кримінального правопорушення обладнання для різки металу та сталевих кутників за допомогою автомобіля марки «Рено Трафік» синього кольору, державний реєстраційний номер «НОМЕР_1», що належав ОСОБА_4.

Одночасно ОСОБА_1, не вступаючи у змову з громадянином ОСОБА_5 щодо вчинення кримінального правопорушення, домовився з останнім про надання йому у тимчасове користування обладнання для різки металу¹.

6. Родичі, близькі, знайомі та колеги підозрюваних. Найчастіше показання цих свідків стосуються фактів перебування підозрюваного у певному місці, способу життя, поведінки тощо. Отже, у цієї групи свідків можуть бути з'ясовані: дані про особу злочинця, його спосіб життя, інтереси, звички, професійні знання, вміння і навички; характер стосунків з підозрюваним; відомості про характер вчиненого злочину; з яких джерел злочинець міг отримати інформацію про режим експлуатації об'єкта електроенергетики; як давно він міг вчиняти подібні злочини; хто міг бути його спільником; чи є у злочинця зв'язки з працівниками енергопідприємств; де можуть зберігатися викрадені складові (частини) об'єктів електроенергетики або які ймовірні шляхи її збуту; чи є у наявності документи або неофіційні записи, що можуть підтвердити надані допитуваним показання та ін.

Слід враховувати, що показання даної категорії допитуваних не завжди відповідають дійсності, адже інколи вони намагаються зазначати лише позитивні характеристики підозрюваного через небажання притягнення близької людини до відповідальності.

Крім того, інші свідки також можуть надавати неправдиві показання щодо умисного пошкодження об'єктів електроенергетики з корисливої або іншої особистої зацікавленості або між ними і родичами підозрюваного може існувати змова. Для такого типу свідків характерна непряма відмова від дачі показань або, навпаки, від них може надійти досить великий обсяг інформації, але вона буде неточною. Важливо виявити істотні суперечності в показаннях підозрюваного та його родичів під час розслідування даного злочину².

7. Спеціалісти у галузі електроенергетики та інших галузях, інспектори-криміналісти, які приймали участь у проведенні огляду місця події можуть бути допитані з приводу особливостей процесу виявлення, фіксації та вилучення з

¹ Рішення Світловодського міськрайонного суду Кіровоградської області у провадженні № 401/2268/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72004383>.

²Олійник Ю. Я. Розслідування умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2014. С. 168,169.

місця події речових доказів, а також надати необхідну для проведення розслідування інформацію в межах спеціальних знань, якими володіють.

Відмітимо, що даний перелік осіб, які можуть виступати свідками під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики є орієнтовним і визначається конкретною слідчою ситуацією.

Зважаючи на особливості локалізації об'єктів електроенергетики (поза межами населених пунктів, на сільськогосподарських угіддях та ін.), під час допиту свідків доцільно користуватися картою району чи планом місця події. На планах наносять назви населених пунктів, гір, річок, ставків та ін., зазначаються інші орієнтири. Допитувані з точністю повинні вказати маршрути свого переміщення на місцевості та пункти зупинок. Така прив'язка показів з топографією місцевості допоможе слідчому уникнути можливої плутанини при допиті інших осіб. Карти і плани з відмітками, зробленими допитуваним, додаються до протоколів допиту¹

Найбільш складним з точки зору добору найбільш ефективних тактичних прийомів є проведення допиту підозрюваних. Зважаючи на те, що значна частина досліджуваних злочинів характеризується груповим характером їх вчинення, при підготовці до допиту декількох підозрюваних осіб важливим є також питання визначення послідовності їхнього допиту. Для правильного визначення особи, допит якої повинен бути проведений першочергово, необхідно передусім з'ясувати такі дані про підозрюваних, як наявність злочинного досвіду, судимості, професійних навичок, відношення до роботи об'єктів електроенергетики; обставини затримання співучасників (затримання з речовими доказами на місці крадіжки, при транспортуванні, реалізації викраденого); особливості поведінки кожного члена злочинної групи при затриманні. Також треба враховувати результати попередніх слідчих дій, зокрема огляду місця події, допиту свідків, призначення та проведення експертиз, у ході яких одержані докази, що підтверджують вину підозрюваних. При вивченні результатів слідчих дій необхідно досліджувати докази, як ті, що підтверджують виниклу підозру, так і ті, що спростовують її по кожному з учасників злочинної групи. З'ясувавши цю сукупність доказів, слідчий продумає черговість допиту підозрюваних. При визначенні підозрюваної особи, яка повинна бути допитана першою, перевага віддається особам, які не мають злочинного досвіду і практики спілкування з працівниками слідчих органів, виконували другорядні ролі при вчиненні злочину, а також тим учасникам, злочинні дії яких підтверджуються найбільшою сукупністю доказів їх вини.

Аналіз судово-слідчої практики розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики дозволяє стверджувати, що *інформація, отримана в ході допиту підозрюваних осіб умовно може бути поділена на наступні блоки:*

1. Відомості про особу підозрюваного: паспортні дані, місце проживання, професійна належність (зокрема, обізнаність та компетентність підозрюваного у питаннях обслуговування об'єктів електроенергетики), контакті телефони, освіта, стан здоров'я, попередні судимості.

---

¹ Сиянов Д. А. Методические рекомендации по расследованию пожаров в лесах. Красноярск, 2005. С. 15.

2. Обставини затримання підозрюваного: де, коли, за яких обставин був затриманий; якою була підстава для затримання та що було виявлено у підозрюваного; хто був присутнім під час затримання та ін.

3. Обставини, що передували вчиненню злочину: коли виник злочинний намір та чому був обраний саме цей об'єкт електроенергетики; якою була злочинна мета або якими мотивами керувався підозрюваний; чи усвідомлював підозрюваний суспільну небезпеку своїх дій та настання юридичної відповідальності за них; чи мала місце підготовка до вчинення злочину, скільки вона тривала та у чому виявлялися підготовчі дії (підшукування співучасників, визначення шляхів реалізації викраденого та ін.); чи володів підозрюваний інформацією стосовно режиму функціонування об'єкта електроенергетики; хто ще знав про підготовлюваний злочин; які обставини спровокували (сприяли) вчиненню злочину тощо.

4. Обставини вчинення злочину: час та місце вчинення злочину; спосіб вчинення; вид і розмір завданої шкоди; хронологія всіх епізодів та послідовність дій при вчиненні злочину; які предмети (знаряддя) використовувались для пошкодження об'єкта електроенергетики та де вони зараз; хто з учасників злочинної групи обирав (розробляв) спосіб вчинення злочину; коли вкрадені частини об'єкта електроенергетики вивозилися (виносилися) з місця злочину; який транспортний засіб використовувався для вивезення викраденого (переміщення злочинців); чи була повідомлена особа, яка здійснювала перевезення (власник транспортного засобу) про предмет та мету перевезень; чи всі одночасно учасники злочину залишили місце злочину; чи бачив (міг бачити) хто-небудь підозрюваного у момент вчинення злочину або переміщення до (з) місця злочину.

5. Інформація щодо приховування (збуту) викрадених частин (складових) пошкоджених об'єктів електроенергетики: чи було викрадене одразу вивезене з місця злочину чи залишене у схованці; які місця приховування викраденого майна; які шляхи збуту викраденого; чи знала особа, якій передавалося викрадене про його походження та ін.

Успіх слідчого під час проведення допитів залежить від вдалого добору та застосування комплексу адекватних у кожному конкретному випадку тактичних прийомів.

Однак, необхідно одразу наголосити, що навіть за наявності безконфліктної ситуації допиту, слідчому не варто обирати пасивну позицію та відмовлятися від ретельної фіксації показань. Перш за все, у подальшому ця інформація може стати корисною для встановлення співучасників, мотиву, мети та обставин, що сприяли вчиненню умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. Крім того, відповідаючи на поставлені слідчим запитання, допитуваний згодом (зокрема, на стадії судового розгляду) може змінити свою позицію під впливом певних об'єктивних чи суб'єктивних обставин. Отже, потрібно закріплювати показання у протоколі допиту, а також підтверджувати їх іншими доказами (показаннями інших учасників провадження, речовими доказами, експертними висновками тощо).

Під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики, найчастіше застосовуються наступні *тактичні прийоми* допиту підозрюваного: 1) спонукання, переконання у необхідності повідомлення правдивих відомостей шляхом формування негативного ставлення до вчинених дій; 2) деталізація показань з метою виявлення суперечностей шляхом нагадування окремих обставин події та постановки уточнюючих запитань; 3) встановлення «довірливих стосунків» та психологічного контакту з допитуваним; 4) створення у допитуваного уявлення про обізнаність слідчого щодо деталей події злочину, зокрема, шляхом пред'явлення допитуваному інших речових доказів та показань інших учасників провадження; 5) акцентування уваги підозрюваного на повідомлених ним неправдивих відомостях шляхом демонстрації суперечностей у самих показаннях допитуваного або у порівнянні з іншими доказами¹.

Тактика допиту визначається також часом його проведення. У разі, якщо особу застали на місці вчинення злочину або одразу після його вчинення, тактичний сенс має проведення невідкладного допиту, оскільки злочинець, не маючи часу для побудови неправдивих версій, буде змушений говорити правду.

Інша ситуація має місце, коли від моменту вчинення злочину до допиту підозрюваного проходить певний (а іноді тривалий) час. У такому випадку позиція підозрюваного, зазвичай, є заздалегідь продуманою. Підозрювані в умисному пошкодженні об'єктів електроенергетики, як правило, посилаються на відсутність матеріальних слідів їх участі у вчиненні злочину або ж інших належних доказів підтвердження їх винуватості, оскільки усвідомлюють, що такі правопорушення зазвичай вчиняються в умовах неочевидності (насамперед, йдеться про відсутність свідків). Такий підозрюваний здебільшого готовий до зустрічі з правоохоронцями та з цією метою розробляє кілька легенд, на використання яких факт його затримання не впливає.

3.3. Слідчий експеримент

Аналіз практики розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики засвідчив, що слідчий експеримент проводиться лише під час розслідування близько третини (29 %) подібних проваджень. На нашу думку, даний показник є надто низький, адже проведення даної слідчої дії є одним з важливих резервів у підвищенні результативності розслідування означених злочинів.

Перш за все, за допомогою слідчого експерименту можуть бути порівняно швидко і легко отримані та закріплені у матеріалах кримінального провадження ті фактичні дані про обставини вчинення умисного пошкодження

---

¹ Грига М. А. Тактичні прийоми проведення допиту. *Право як ефективний суспільний регулятор*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 16–17 лют. 2018 р.). Львів, 2018. С. 96–99.

об'єктів електроенергетики, які не були встановленні під час проведення інших слідчих дій (огляду місця події чи допитів).

Приклад. ОСОБА_1 вчинив умисне пошкодження об'єкта електроенергетики шляхом демонтажу металевих кутників з анкерної опори, розміщеної неподалік с. Далеке Запорізької області.

Під час проведення слідчого експерименту, знаходячись у безпосередній близькості від пошкодженої анкерної опори, ОСОБА_1 виявив металеве полотно від ножівки по металу, за допомогою якої він раніше демонтував металеві кутники¹.

Крім того, слідчий експеримент надає можливість перевірити достовірність показів свідків злочину, враховуючи відстань до об'єкта спостереження, просторового розташування та інших чинників. Дана слідча дія дозволяє залучити ресурси їх зорової та асоціативної пам'яті, уточнити і доповнити дані, що повідомляються.

В якості позитивного моменту використання слідчого експерименту можна віднести і те, що він, в силу своєї наочності, дозволяє перевірити і оцінити слідчі версії, а також можливість чи неможливість існування тих чи інших фактів, які мають значення для провадження. При цьому експериментально можуть перевірятися як показання учасників та свідків, так і відомі, або такі, що допускаються факти. Особливо ефективним слідчий експеримент є при спростуванні неправдивої інформації, яку надає підозрюваний з метою приховання певних обставин злочину.

Приклад. ОСОБА_1, за попередньою змовою з ОСОБА_2, 08.07.2012 р., близько 15.00 год. здійснили умисне пошкодження об'єктів електроенергетики шляхом викрадення електричного дроту марки А-25 з електроопір №№ 81–83 електромережі Краснокутського РЕМ «Харківобленерго». При цьому ОСОБА_2 відокремлював з діючої мережі дріт, та передавав ОСОБА_1, який скручував його у бухти.

Під час допиту ОСОБА_1 категорично заявляв про одноосібне вчинення злочину. Під час проведення слідчого експерименту ОСОБА_1 не зміг відтворити всі дії з демонтажу дротів у заявлений спосіб і змушений був визнати участь у вчиненні злочину іншої особи².

Крім того, підставою для проведення слідчого експерименту може бути намагання слідчого максимально об'єктивно і точно закріпити раніше отримані докази або забезпечити наочність зібраних матеріалів. Це, у свою чергу, обмежує можливість відмови обвинувачених від раніше даних показань або їх зміни, закріплює та об'єктивізує докази у справі³. Це особливо актуально для формування доказової бази у провадженнях про умисне пошкодження об'єктів

---

¹Рішення Веселовського районного суду Запорізької області у справі № 0804/931/2012. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/27640230#>.

²Рішення Краснокутського районного суду Харківської області у справі № 2022/1741/2012. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28609127>.

³Відтворення обстановки та обставин події у кримінальних справах про злочини, скоєні проти життя і здоров'я особи: метод. рекомендації / розроб.: Горбачевський В. Я., Топчій, В. В., Мельник А. В. Х.: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2009. С. 9.

електроенергетики, адже зважаючи на частий інформаційний дефіцит подібних проваджень, закріплення наявної у розпорядженні слідчого інформації є вкрай необхідним.

Експериментальні дії, що проводяться в рамках слідчого експерименту, можна поділити на дві групи: 1) ті, що пов'язані із відтворенням дій; 2) ті, що пов'язані з реконструкцією обстановки та обставин події¹.

Найбільш розповсюдженим видом слідчого експерименту у провадженнях по розслідуванню умисного пошкодження об'єктів електроенергетики є експеримент з метою перевірки способу скоєння злочину. Метою такого експерименту є передусім реконструкція ситуації, яка розслідується, її окремих умов, обставин та обстановки місця події, перевірки й уточнення механізму спричинення пошкоджень. Відтворення ситуації в динаміці дозволяє отримати наочне уявлення про те, чи могла вона відбуватися саме так, в тій обстановці, в тих умовах і в тій послідовності, як це зафіксовано в показаннях допитаних осіб, яка з експериментальних моделей ситуації найбільше відповідає раніше встановленим слідчим даним та висновкам експертів, якій зі слідчих версій та якому з експертних припущень в найбільшій мірі відповідає ця модель.

Під час проведення такого експерименту у провадженнях про умисне пошкодження об'єктів електроенергетики доцільно залучати експерта-трасолога, адже саме цей вид експертних досліджень вивчає сліди, які виникають на пошкоджених об'єктах електроенергетики та знаряддях вчинення злочину і детерміновані певним способом вчинення злочину. Експерт-трасолог при цьому може перевірити раніше зроблений висновок або отримати додаткову для обґрунтування висновку про можливість походження слідів пошкодження в заданих умовах. Така додаткова інформація сприятиме, зокрема, вирішенню наступних питань:

1. Чи відповідає механізм утворення слідів пошкоджень на об'єктах електроенергетики встановленому експертним шляхом, конкретним слідчим версіям або показанням учасників експерименту за такими параметрами, як місце прикладання руйнуючої сили; напрямок та сила впливу; кратність та послідовність впливів; просторова орієнтація знаряддя вчинення злочину в руках обвинуваченого по відношенню до пошкоджуваного об'єкта; спосіб руйнуючого впливу.

2. Локалізація та взаємне розміщення учасників події злочину, а також знарядь, інструментів та транспортних засобів (за умови їх використання).

Особливістю слідчого експерименту під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики є необхідність залучення спеціаліста у галузі електроенергетики (представника електроенергетичного підприємства, на балансі якого перебуває пошкоджений об'єкт). При підготовці та проведенні експерименту необхідно вжити заходів із захисту учасників слідчої дії від ураження електричним струмом, та забезпечити виконання всіх правил техніки

---

¹Шурашкевич В.М. *Актуальні проблеми прав людини, держави та вітчизняної правової системи*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 6–7 квіт. 2018 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С. 104.

безпеки у відповідності з тим, які види обладнання передбачається використовувати в експерименті.

Доцільно також під час проведення слідчого експерименту у досліджуваних провадженнях залучати інспектора-криміналіста. Даний спеціаліст допоможе слідчому точніше реконструювати обстановку місця події, особливо, якщо необхідно використовувати якісь технічні пристрої та обладнання, вимірювальні прилади. Він простежить за технічною правильністю посвідчувальних дій, допоможе повно і чітко усвідомити, зафіксувати в протоколі і оцінити результати експерименту. Важлива роль спеціаліста у забезпеченні відповідності основних визначальних параметрів досліджуваного процесу в ситуації, що реально мала місце і в експерименті, оскільки при моделюванні в принципі не може бути досягнута повна адекватність об'єкта та його моделі: частина сторін, факторів стане упущеною, неврахованою. Ці моменти повинні бути ретельно продумані і обговорені в протоколі слідчого експерименту з урахуванням того, що надалі не виключена можливість висловлення сумнівів у достовірності результатів експерименту через неврахування будь-яких факторів¹.

Завершальною фазою участі спеціаліста в підготовці та проведенні слідчого експерименту має бути спільне зі слідчим обговорення його результатів з точки зору інформативності та планування їх використання в розслідуванні.

3.4. Обшук

До основних завдань *обшуку* у кримінальних провадженнях про злочини, передбачені ст. 194-1 КК України, належать виявлення і вилучення (поряд з іншими предметами) знарядь вчинення даного злочину, викрадених частин об'єктів електроенергетики, слідів (наприклад, на одязі, транспортному засобі), що свідчать про вчинення злочину певною особою та характеризують обставини підготовки до його вчинення, виконання і приховування слідів вчиненого. Більш вузькі цілі обшуку визначаються залежно від зібраної інформації у конкретному кримінальному провадженні, об'єкту та способу вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. Так, при викраденні (демонтажі) металевих складових таких об'єктів та злитті трансформаторного мастила напрямки та об'єкти пошуку будуть різнитися. Стратегія обшуку залежить також від позиції підозрюваного, а саме його бажання чи небажання співпрацювати зі слідством.

За результатами проведеного дослідження, під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики обшук проводився у таких випадках: а) особа затримана у момент вчинення злочину або відразу

---

¹ Слободянюк Б. К. Розслідування умисного знищення або пошкодження чужого майна : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес, криміналістика, оперативно-розшукова діяльність» Ірпінь, 2016. С. 168, 169.

після цього; б) затримання особи під час реалізації металевих фрагментів об'єктів електроенергетики (у пунктах прийому металобрухту); в) коли виявлені в результаті першочергових слідчих (оперативно-розшукових) дій (огляд місця події, допит свідків та очевидців) сліди або речові докази вказували на певну особу, як на ймовірного злочинця; г) якщо в ході розслідування були отримані дані, що свідчать про укриття в певному місці викрадених частин об'єктів електроенергетики, знарядь вчинення злочину (транспортних засобів) або інших об'єктів, які можуть бути речовими доказами у кримінальному провадженні.

Як і будь-яка інша слідча дія, ефективне проведення обшуку вимагає ретельної підготовки, яка повинна включати: ухвалення рішення про проведення обшуку; його процесуальне оформлення; одержання і аналіз орієнтуючої інформації про обшукуваного, особливості об'єкту, на якому буде проводитись обшук, і характеристику властивостей предметів, які підлягають відшуканню і вилученню; визначення часу проведення обшуку; підбір учасників слідчо-оперативної групи, яка буде проводити обшук і розподіл обов'язків між ними; підготовку науково-технічних засобів, додаткових засобів фіксації ходу і результатів обшуку; визначення способів зв'язку і заходів попередження можливої протидії, у тому числі в активних формах, з боку обшукуваних та інших зацікавлених осіб; складання плану обшуку; вжиття заходів, що виключають поширення відомостей про хід і результати обшуку¹.

Успіх обшуку багато в чому залежить від правильного визначення часу його проведення. Зокрема, обшук під час розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики у невідкладних випадках проводився коли: 1) фактичні підстави для його проведення виникли раптово під час провадження інших слідчих (розшукових) дій; 2) невідкладність проведення обшуку зумовлена обстановкою щойно вчиненого злочину; 3) обшук потрібен для переривання подальшої злочинної діяльності; 4) надійшли достовірні дані про те, що підозрюваний вдається до заходів, спрямованих на знищення доказів тощо.

Згідно з результатами вивчених матеріалів досудового розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики обшуки найчастіше проводять: за місцем проживання підозрюваного; за місцем роботи підозрюваних; за місцем проживання їх родичів, знайомих; в інших місцях (дачі, гаражі, садові ділянки, транспортні засоби).

Об'єктами пошуку при проведенні обшуку у провадженнях про умисне пошкодження об'єктів електроенергетики, є викрадені (демонтовані) частини таких об'єктів (металеві кутники, дроти, степ-болти, трансформаторне масло тощо). Однак, зважаючи на те, що від моменту вчинення злочину до часу проведення обшуку може пройти досить тривалий період часу, злочинець, як правило, вже встигає реалізувати зазначене майно. Тож пошуки спрямовуються на знаряддя вчинення означеного злочину.

---

¹ Денисюк С. Ф. Система тактичних прийомів обшуку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, 1999. 18 с.

Вчинення злочинів, передбачених ст. 194-1 КК України, характеризуються застосуванням різноманітних знарядь та інструментів. Такими предметами, зокрема, можуть бути: ножівка по металу та полотно до неї, кусачки, ніж, дріль, болгарка, молоток, сокира, домкрат, кліщі – гострозубці, ножиці, розвідні ключі, круглогубці, викрутка, лопата, шланги (для злиття мастила); для термічних розрізів злочинці можуть використовувати газо-зварювальний пальник, різак, електрозварку, автоген, керосиноріз, паяльно-зварювальні олівці; електромонтажні кігті для підйому на електроопору, спеціальний пасок та рукавиці.

Крім знарядь злочину, в результаті обшуку можуть бути виявлені пакувальні та ув'язочні засоби або їхні фрагменти, подібні до тих, що були виявлені під час проведення огляду місця події: дріт, мішки, пакети, каністри, пакувальна стрічка, плівка, мотузки та ін.

Оскільки вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики характеризується використанням різноманітних засобів для перевезення викраденого майна, в обов'язковому порядку необхідно оглянути транспортні засоби (включаючи автомобільні причепа, тачки, підводи, велосипеди), які розміщуються у домоволодінні обшукуваного. У цьому випадку пошуки будуть спрямовані на виявлення знарядь вчинення (або деталей до них), металевої стружки, уривків дротів, решток пакувального матеріалу, слідів мастила тощо.

Залежно від способу вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики та характеру злочинної діяльності у цьому напрямку, об'єктом пошуків можуть стати також різноманітні документи. Так, у 2011 р. на території Синельниківського району Дніпропетровської області діяло організоване злочинне угруповання, яке протягом тривалого часу здійснювало крадіжки трансформаторного мастила з підстанцій РЕС. При цьому масштаби викраденого дозволили створити фіктивне підприємство, діяльність якого супроводжувалась оформленням відповідної документації. В ході слідства були проведені численні обшуки учасників групи, під час яких, крім інших доказів, були вилучені зошити, приходні документи, карточки складського обліку, книги обліку приходів та доходів, декларації, товарно-транспортні накладні, квитанції, прас-листи і т. ін.¹

Ефективне проведення обшуку багато в чому залежить від добору тактичних прийомів, доцільних у конкретній слідчій ситуації. Оскільки у провадженнях, що розглядаються, обшук часто охоплює крім основної будівлі (житлового будинку, приміщення підприємства) й інші споруди, а також прилеглі території, видається доцільним застосування тактичного прийому, який полягає у паралельному обстеженні об'єктів обшуку. Якщо ж приміщення захищене предметами обстановки, більш доцільним виявиться зустрічний обшук: одна особа, що обшукує, рухається вздовж однієї зі стін приміщення, інша – вздовж другої. Зустрівшись, вони разом оглядають центр приміщення².

---

¹ Рішення Синельниківського міськрайонного суду Дніпропетровської області у справі № 437/5910/12. URL:<http://reyestr.court.gov.ua/Review/39912566>.

² Грига М. А. До питання тактичних прийомів проведення обшуку. *Актуальні проблеми прав людини, держави та вітчизняної правової системи*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 6–7 квіт. 2018 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С. 87.

У процесі обшуку здійснюється ретельне і послідовне обстеження всіх об'єктів, що знаходяться на місці обшуку. Вирішальну роль для досягнення мети обшуку тут відіграє оптимальний набір методів проведення даної слідчої дії.

Найбільш поширеним та результативним методом проведення обшуку є спостереження. Наголосимо, що об'єктом спостереження у даному випадку є не лише матеріальні предмети, а й поведінка учасників обшуку слідчої дії.

Крім того, можуть застосовуватись послідовний (в обраному напрямі оглядаються всі предмети по черзі) і вибірковий (у першу чергу досліджуються місця найбільш імовірного зберігання розшукуваних предметів) методи проведення обшуку, добір яких зумовлюється конкретною ситуацією слідчої дії.

Оскільки вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики часто характеризується наявністю співучасників злочину, іноді в цих випадках існує необхідність у проведенні обшуків одночасно у декількох осіб або в різних місцях. Йдеться про можливість використання тактичної операції «груповий обшук» (тобто комплексу погоджених між собою обшуків). Застосування такої тактики пов'язане з наступними обставинами: наявністю стійкої злочинної групи: невзяттям членів групи під варту; розосередженістю об'єктів обшуку; наявністю налагодженої системи взаємодії членів злочинного угруповання; присутністю керівного принципу в діяльності злочинної групи. Для успішного проведення тактичної операції «груповий обшук» необхідно створити декілька слідчо-оперативних (пошукових) груп – залежно від кількості об'єктів, що підлягають обшуку. Здійснення групового обшуку припускає наявність налагодженої взаємодії слідчо-оперативних груп і поза цими рамками¹. Зазначимо, що у випадку необхідності проведення одночасних обшуків у декількох осіб із залученням значної кількості сил і засобів, необхідною умовою успіху є чітке дотримання таємниці слідства для уникнення можливості розповсюдження інформації про обшук серед учасників злочинної групи та знищення доказів.

У ході проведення обшуку необхідно застосовувати фотографування і відеозапис у першу чергу, з метою фіксації факту виявлення знайдених предметів та дотримання всіх процесуальних вимог проведення обшуку. Для здійснення якісної фото- та відеофіксації обшуку доцільно залучати в до участі у слідчій дії інспектора-криміналіста. Даний спеціаліст забезпечить також раціональне використання відповідних технічних засобів, на кшталт металошукачів. Крім того, у обшуках в межах розслідування злочинів, передбачених ст. 194-1 КК України, доцільне залучення спеціалістів у галузі електроенергетики, які допоможуть слідчому виявити та розпізнати фрагменти викрадених частин об'єктів електроенергетики.

У ряді випадків може виникати необхідність залучення і інших спеціалістів. Так, наприклад, хімік, за виявленими слідами (наприклад, на одязі або транспортному засобі підозрюваного), схожими на трансформаторне мастило, може попередньо ідентифікувати цю речовину і висловити своє

---

¹ Денисюк С. Ф. Проблеми тактики обшуку в сучасних умовах боротьби з організованою злочинністю. *Вісник Академії правових наук України*. № 1. Київ, 1999. С. 224–227. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/4375/1/Denusyk_224.pdf.

судження про необхідність її направлення на експертизу, допомогти при вилученні і упаковці такої речовини.

Важливим етапом у проведенні обшуку є складання протоколу цієї слідчої дії. До описових ознак належать: місцезрештування об'єкта та конкретного місця проведення обшуку, розміщення предметів, які виявлено на момент проведення обшуку; характеристика предметів, тобто зазначення ознак, що пов'язані з висунутими версіями про обставини умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. У підсумковій частині протоколу можна зазначити: «Під час обшуку спеціаліст надав пояснення електротехнічних термінів».

Детально описують предмети, наявні в приміщенні, у тій послідовності, у якій їх виявлено й оглянуто, у тому вигляді, який вони мали на момент виявлення. Під час огляду предметів описують такі характерні ознаки: – назва фрагменту об'єкта електроенергетики, його кількість, вид, колір, вага, маркування (за наявності); якщо це рідина – кількість, вигляд, колір, запах, вага, тара¹.

У протоколі необхідно зафіксувати конкретне місце вилучення предмета, надати його докладний опис, а також зазначити порядок пакування й опечатування вилученого, скріплення підписами понятих. Доцільним є також складання схеми розміщення виявлених слідів (предметів) у приміщенні чи на певному предметі, яку додають до протоколу обшуку. В обов'язковому порядку зазначають повний перелік усіх вилучених предметів, а також долучають схематичні чи масштабні плани місця події, схеми, фотознімки, відеозапис.

---

¹ Окушко А. В. Особливості проведення обшуку під час розслідування незаконної реалізації через аптечні мережі наркотичних (психотропних) лікарських засобів. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. К., 2017. № 3 (104). URL: <https://www.naiu.kiev.ua/ojs/index.php/scientbul/article/view/635/640>.

Список використаних і рекомендованих джерел

1. Баев О. Я. Тактика уголовного преследования и профессиональной защиты от него. Следственная тактика: науч.-практ. Пособие. М.: Экзамен, 2003. 59 с.
2. Бриковська О. М. Особливості початкового етапу розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. *Митна справа: науково-аналітичний журнал*. Одеса, 2014. № 1. С. 181–186.
3. Відтворення обстановки та обставин події у кримінальних справах про злочини, скоєні проти життя і здоров'я особи: метод. рекомендації / розроб.: Горбачевський В. Я., Топчій В. В., Мельник А. В. Х.: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2009. 46 с.
4. Волобуєв А. Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. С. 220.
5. Герасимов И. Ф. Криминалистическая классификация и особенности расследования преступлений в зависимости от места совершения преступных действий. *Особенности расследования отдельных видов и групп преступлений*. Свердловск, 1980. С. 4–6.
6. Грига М. А. До питання тактичних прийомів проведення обшуку. *Актуальні проблеми прав людини, держави та вітчизняної правової системи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 6–7 квіт. 2018 р.)*. Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С. 86–88.
7. Грига М. А. Тактичні прийоми проведення допиту. *Право як ефективний суспільний регулятор: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 16–17 лют. 2018 р.)*. Львів, 2018. С. 96–99.
8. Денисюк С. Ф. Система тактичних прийомів обшуку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, 1999. 18 с.
9. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: Затв. Наказом Мін'юсту України № 53/5 від 08.10.1998. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98/page3>.
10. Капустіна М. В. Методика розслідування крадіжок, вчинених на залізничному транспорті: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Харків, 2007. 215 с.
11. Колмаков В. П. Следственный осмотр. Москва: Юрид. лит., 1969. 196 с.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page9>.
13. Мельничок В. М. Криміналістична характеристика соціально-психологічних ознак особистості злочинця. *Юридична Україна*. 2008. № 11. С. 97–102.
14. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів : Науково-практичний посібник / За ред. Н. І. Клименко. К.: ЮрІнком Інтер, 2005. С. 151, 152.
15. Окушко А. В. Особливості проведення обшуку під час розслідування незаконної реалізації через аптечні мережі наркотичних (психотропних) лікарських засобів. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. К., 2017. № 3 (104). URL: <https://www.naiu.kiev.ua/ojs/index.php/scientbul/article/view/635/640>.

16. Олійник Ю. Я. Розслідування умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2014. 249 с.

17. Панчишин М. Я. Розслідування порушень правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.09. К., 2016. 239 с.

18. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07.07.2017 р. № 575. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE30805.html.

19. Про електроенергетику: Закон України від 16 жовтня 1997 року № 575/97-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/575/97-%D0%B2%D1%80>.

20. Про затвердження Правил охорони електричних мереж: Постанова Кабінету Міністрів України № 209 від 04.03.1997 р. (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 161 від 22.03.2017 р.). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/209-97-п>.

21. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України: наказ МВС України від 06.07.2017 р. № 570 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17/page>.

22. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2019-19/page>.

23. Розслідування умисного пошкодження об'єктів електроенергетики (ст. 194-1 КК України): метод. рек. [Вакуленко О. Ф., Чернявський С. С., Брисковська О. М., Вознюк А. А., Бурлака В. В., Аксенко В. Д., Герасименко Л. В.]. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. 92 с.

24. Сиянов Д. А. Методические рекомендации по расследованию пожаров в лесах. Красноярск, 2005. 34 с.

25. Слободянюк Б. К. Розслідування умисного знищення або пошкодження чужого майна : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Ірпінь, 2016. 238 с.

26. Шурашкевич В.М. *Актуальні проблеми прав людини, держави та вітчизняної правової системи*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 6–7 квіт. 2018 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С. 102–105.

27. Шурашкевич В. М. Особливості огляду місця події при розслідуванні умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. Ужгород, 2018. Вип. 48. Т. 2. С. 148–151.

28. Шурашкевич В. М. Слідова картина, що утворюється на місці вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи*: Матеріали міжвідомчої науково-практичної конференції (Київ, 24 лист. 2017 р.). Київ, 2017. Ч. 2. С. 250–253.

Додатки

Додаток А

Підрив ЛЕП у смт. Чаплинка

Види опор повітряних ліній електропередачі

Анкерна металева опора
баштового типу

Залізобетонна опора

Портальна опора ЛЕП

АП-подібна трубчатата опора ЛЕП

Y-подібна опора ЛЕП «чарка»

Лавиностійка опора ЛЕП

Багатоланцюгова опора ЛЕП

Опора ЛЕП «кішка»

Знаряддя вчинення злочину

Ручна болгарка

Ножовка по металу

Електромонтанжні «кігті» та спеціальний пасок для підняття на електроопору

Кусачки

ПРОТОКОЛ ОГЛЯДУ

місця події

с. Городне
року

06 липня 2018

Огляд почато о 09 год. 20 хв.

Огляд закінчено о 10 год. 15 хв.

Слідчий слідчого відділення Краснокутського районного відділу УМВС України у Харківській області К.В. Медвідь на підставі заяви Коцюби І.П. про пошкодження об'єкта електроенергетики та викрадення електричного дроту

у відповідності до ст.ст. 104, 105, 106, 223, 237, КПК України:

1) Бережного Василя Федоровича, 28 лютого 1965 року народження, котрий проживає по вул. Світанковій, буд 23, с. Городне Краснокутського району Харківської обл.

2) Кравченка Олексія Миколайовича, 21 січня 1983 року народження, котрий проживає по вул. Озерній, буд 12, с. Городне Краснокутського району Харківської обл.

яким у відповідності зі ст.ст. 11, 13, 15 та 223 КПК України роз'яснені їхні права і обов'язки.

За участю заявника: Івана Павловича Коцюби, 11 березня 1984 року народження, який проживає: по вул Кропивна, б. 23, в с. Городне, Краснокутського р-ну, Харківської області якому у відповідності з ч. 1 та ч. 2 ст. 56 та ст. 57 КПК України роз'яснені його права і обов'язки.

За участю підозрюваного:

(прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання)

якому у відповідності з ч.ч. 3, 5, 6, 7 ст. 42 КПК України роз'яснені його права і обов'язки.

За участю захисника:

(прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання)

якому у відповідності зі ст. 46 та ст. 47 КПК України роз'яснені його права і обов'язки.

За участю представника:

(прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце проживання)

якому у відповідності зі ч. 5 ст. 44, ч. 4 ст. 58 та ч. 2 ст. 59 КПК України роз'яснені його права і обов'язки.

За участю спеціаліста: техніка-криміналіста Сектору техніко-криміналістичного забезпечення роботи Краснокутського РВ ДМУ Іващенко Олега Володимировича

якому у відповідності з ч. 4 та ч. 5 ст. 71 КПК України роз'яснені їхні права і обов'язки.

За участю власника (користувача) приміщення чи іншого володіння особи _____

(прізвище ім'я, по батькові, адреса)

Перед початком огляду переліченим особам роз'яснено їхнє право бути присутніми при усіх діях, які проводяться в процесі огляду, робити зауваження, що підлягають занесенню до протоколу. Особам, які беруть участь у проведенні огляду також роз'яснено про вимоги ч. 3 ст. 66 КПК України про їх обов'язок не розголошувати відомості щодо проведеної процесуальної дії, а також про застосування технічних засобів фіксації, умови та порядок їх використання:

1) цифрового фотоапарату «Nikon»;

2) цифрової відеокамери «Sony».

Проведеним оглядом встановлено: об'єктом огляду є ділянка місцевості біля об'єкту електроенергетики с. Городне, розташована на полі у 5-ти км від с. Городне Краснокутського району. Покриття на ділянці - ґрунт, частково зволожений. При цьому «затоптаність» ґрунту не дозволяє ідентифікувати конкретні сліди на ньому.

Під час огляду виявлено: відсутність електричного дроту марки А-25 в кількості 160 метрів від електроопори № 81 по електроопору № 83, що знаходяться біля с. Городне Краснокутського району Харківської області, та належать Краснокутському РЕМ «Харківобленерго», а також сліди характерного зрізу від кусачок. На відстані 250 см від лівого краю електроопор в чагарнику, виявлені «кігті» електромонтажні та спеціальний пасок для підйому на електроопору.

Виявлене під час огляду вилучено: «кігті» електромонтажні та спеціальний пасок для підйому на електроопору які було поміщено у поліетиленовий пакет чорного кольору, горловина якого перев'язана синтетичною ниткою сірого кольору. На вузол зав'язаної нитки наклеєно паперову бірку з відбитком печатки «Для пакетів» СУ ГУМВС України у Харківській області. На бірці зазначено: 06.07.2018 СУ ГУМВС України у Харківській області, «кігті» електромонтажні та спеціальний пасок для підйому на електроопору», виявлені під час огляду місця події за адресою с. Городне Краснокутського району Харківської області. Поняті: Бережний О. Ф. (підпис); 2) Кравченко О. М. (підпис).

Під час огляду застосовані технічні засоби: Відеокамерою «Sony» здійснювалась безперервна фіксація огляду місця події; фотоапаратом «Nikon» зроблені 15 фотознімків, з яких чотири орієнтуючих (прив'язка місця події до інших орієнтирів на місцевості), два оглядових (загальний вид місця події), чотири вузлових (місцезнаходження пошкоджених анкерних опор повітряної лінії електропередачі № 81-83, сліди демонтажу електричного дроту, а також місцезнаходження виявлених «кігтів» електромонтажних та спеціального паска для підйому на електроопору по відношенню до зазначених опор.

Огляд проводився: у безопадну погоду, у світлу пору доби за температури повітря 24 С°.

Протокол прочитаний, записано у точній відповідності до проведених дій та отриманих результатів. Зауважень від учасників не надійшло.

Учасники:

1. Харченко С.П.
2. Ковальов Д.В.

підпис
підпис

Поняті:

1. Бережний В. Ф.
2. Кравченко О. М.

підпис
підпис

Огляд провів:

**Слідчий слідчого відділення
Краснокутського районного відділу
УМВС України в Харківській області
майор поліції**

К.В. Медвідь

Наукове видання

ШУРАШКЕВИЧ Василь Миколайович,
ГРИГА Марія Андріївна

РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНОГО ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ

Методичні рекомендації

Комп'ютерна верстка: М. А. Грига

Підписано до друку 20.10.2018. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 5,75. Ум. друк. арк. 5,35.
Тираж 50 прим.